

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorální a spirituální teologie

Mgr. Pavel Zachrla

Vitráže akademického malíře Jana Jemelky v chrámu
spolupatronů Evropy svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě -
Pustkovci

Současný sakrální prostor v kontextu křesťanské formace
a pastorační v ostravské městské aglomeraci

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. Pavel Ambros. Th.D.

Studijní program: Teologie
Studijní obor: Spirituální a křesťanská formace dospělých

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem jen uvedené informační zdroje.

V Olomouci dne

Děkuji prof. Pavlovi Ambrosovi, Th.D. za odborné vedení práce a mnoho cenných rad a podnětů.

Děkuji všem, kteří mne po celou dobu studia provázeli svými modlitbami, podporou a jakoukoliv pomocí.

OBSAH

Úvod	7
1. Římskokatolická farnost Ostrava - Pustkovec - vývoj a východiska pro křesťanskou formaci a pastorační.....	11
1.1 Východiska pro pastorační.....	12
1.1.1 Svatý Cyril a Metoděj jako vzor pastoračního úsilí	13
1.1.2 Prostředí, ve kterém se Pustkovec nachází.....	14
1.1.3 Pastorační situace před výstavbou chrámu a založením farnosti	15
1.1.4 Současné podmínky pro pastorační	17
1.1.5 Pastorační úkoly	20
1.2 Pastorační úkoly v kulturní oblasti	22
1.2.1 Komunikace jako kulturní fenomén	22
1.2.2 Základní metodika komunikace	24
1.2.3 Reflexe změny kulturních paradigmat	25
1.2.4 Požadavek reflexe současných paradigmat	26
1.2.5 Úkoly v pastorační rodin	27
1.2.6 Osobní komunikace jako požadavek doby.....	28
1.3 Víra jako zdroj sakrálního umění.....	29
1.3.1 Sakrální umění ve vztahu k prostředí	30
1.3.2 Východiska křesťanské kultury	31
1.3.3 Křesťanská kultura v dějinách.....	32
1.3.4 Láska jako pramen umění.....	33
2. Četba sakrálního prostoru chrámu svatých Cyrila a Metoděje pod zorným úhlem vitráží akademického malíře Jana Jemelky	35
2.1 Historický pohled na umění v sakrálním prostoru	37

2.1.1	Funkce vitráže v sakrálním prostoru	38
2.1.2	Tvůrčí pohnutky Jana Jemelky při tvorbě vitráží	39
2.2	Vitráže Jana Jemelky v chrámu svatých Cyrila a Metoděje	40
2.2.1	Vitrážové okno „ <i>Všechno tvorstvo chválí Boha</i> “	41
2.2.2	Vitrážové okno „ <i>Panna Maria, Královna míru</i> “	43
2.2.3	Vitrážové okno „ <i>Boží chvály</i> “	45
2.2.4	Vitrážové okno „ <i>Chvály nebe</i> “	47
2.2.5	Vitrážové okno „ <i>Duha Božího Milosrdenství</i> “	49
2.3	Charakteristika přístupu Jana Jemelky k realizaci uvedených vitráží ...	51
2.3.1	Jemelkovo sdílení	52
2.3.2	Hloubka uměleckého pohledu Jana Jemelky.....	53
2.3.3	Užití vitrážového umění v současných podmínkách křesťanské formace	54
2.3.4	Jemelkovo dílo jako součást formace a pastorace.....	55
3.	Křesťanská formace a pastorace v kontextu ostravské městské aglomerace	58
3.1	Důsledky ztráty vlivu církve v průmyslových centrech jako výzva.....	58
3.1.1	Městská aglomerace jako misijní oblast.....	59
3.1.2	Prostor pro formaci a pastoraci	60
3.1.3	Principy působení církve v Ostravě - Porubě.....	61
3.1.4	Chrám v Pustkovci jako kompendium víry	62
3.1.5	Chrám v Pustkovci jako centrum křesťanského společenství	65
3.2	Zobrazení krásy a pravdivosti lásky jako východisko křesťanského umění.....	66
3.2.1	Podstata tvorby křesťanského umělce	66
3.2.2	Křesťanský tvůrce - transcendentní pohled.....	67
3.2.3	Umění krásou prozaňuje hmotu	68
3.2.4	Tvůrčí soulad mezi vnější architekturou a interiérem.....	70

3.2.5 Povolání ke kráse.....	71
3.2.6 Sakrální stavba jako prostor pro liturgii	73
3.2.7 Liturgický prostor chrámu jako místo vzájemného setkávání člověka s Bohem.....	74
Závěr.....	76
Bibliografie.....	79
Seznam zkratek.....	84
Seznam příloh.....	85

Úvod

Město Ostrava nese v sobě něco velmi neobyčejného. Toto město pro mne bylo vždy onou černou Ostravou, tak vzdálenou prostředí mého rodného města Zlína, plného zeleně, a přesto spojeného s průmyslem 20. století.

Ostravu jsem vnímal prostřednictvím svého otce, který zde jako dělník pracoval skoro 40 let. Když se po týdnu vracel z práce domů, „voněl Ostravou“. Tomu jsem porozuměl, až když jsem byl dospělý a v této části Moravskoslezského kraje začal působit jako katolický kněz. Tehdy jsem počal vnímat toto prostředí horníků a dělníků a celé panorama tohoto průmyslového města se stovkami kouřících komínů. Kouř z komínů měl rozmanité barvy a nořil celé město do mysteriózní mlhy. Tato barevná inverze trvá stále. Rád bych ve své práci částečně zpřístupnil duchovní tvář tohoto černého a ocelového města.

Při svých návštěvách Ostravy v roce 1997 a 1998 jsem měl možnost několikrát navštívit rozestavěnou stavbu chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Pustkovci. Byl to jediný chrám v mém životě, jehož výstavbu jsem mohl sledovat od začátku až do konce. Tento chrám byl také prvním chrámem postaveným v této průmyslové oblasti po druhé světové válce.

Později jsem se zúčastnil posvěcení tohoto moderního chrámu zapadajícího do architektury 20. století. Architektura tohoto chrámu se mi jevila v souladu s architektonickými trendy sakrálních staveb tohoto období v České republice. Během slavnostního svěcení chrámu jsem prožil nevšední událost. Celý chrám byl při svěcení ve večerních hodinách ponořen do tmy. Prostor byl ozářen voskovými svícemi a přítomný sídelní biskup ostravsko-

opavské diecéze Mons. František Václav Lobkowicz, OPraem., pomazal během obřadu posvěcení nového chrámu určená místa křížem. Po této liturgické části se chrám rozzářil novým světlem, které charakterizuje Krista, který je Světlo světa. Temnota nadcházející noci byla zlomena Světlem, které symbolizuje v liturgii Vzkříšeného Krista. Interiér byl nedokončen. Byl dotvářen během dalších let a na jeho dokončení pracovalo několik významných českých umělců.

Po několika letech jsem tento chrám opět navštívil a byl jsem ohromen. V interiéru na mě sugestivně zapůsobily vitráže. Když jsem se blíže zajímal o to, kdo je jejich autorem, dozvěděl jsem se, že je to akademický malíř Jan Jemelka z Olomouce. Vzhledem k tomu, že vitráže na mne zapůsobily tak silným dojmem, rozhodl jsem se více se jim věnovat. Chtěl jsem hlouběji pochopit dílo Jana Jemelky i jeho snahu zprostředkovat poznání jeho díla lidem, kteří se o toto umělecké vyjádření zajímají. Můj zájem sehrál svou roli při volbě diplomové práce.

V první části své práce pojednám o celkové situaci římskokatolické farnosti Pustkovec se zřetelem na městský obvod Ostrava - Poruba, který se nachází v ostravské průmyslové aglomeraci. Tento text zachycuje ve zkratce demografický a dějinný vývoj obce Pustkovec, ustanovení Římskokatolické farnosti Ostrava - Pustkovec, stavbu chrámu svatých Cyrila a Metoděje. Dílo svatých Cyrila a Metoděje je jedním z významných podnětů i pro současnou pastorační práci ve farnosti Ostrava - Pustkovec na úrovni kultury, spirituality a zvěstování Kristova velikonočního tajemství.

Ve druhé části se zabývám hlavním tématem této práce, a to jsou vitráže akademického malíře Jana Jemelky v chrámu spolupatronů Evropy svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě - Pustkovci. K analýze symbolického vyjádření

vitřází připojuji osobní meditace Jana Jemelky a snažím se o jejich duchovní četbu z pohledu teologického, biblického a církevních dokumentů. Sleduji zde možnosti křesťanské formace nazírané v souvislosti s těmito vitřážemi. Dále nahlížím způsob duchovní četby sakrální stavby a jejího vnitřního prostoru ve spojitosti s vitřážemi.

Třetí kapitola chce přiblížit umění v sakrálním prostoru a jeho misijní působení ve vztahu k dnešnímu člověku žijícímu v ostravské městské aglomeraci. V této kapitole chci představit chrám jako zhmotnělé kompendium katolické víry v průmyslové aglomeraci Ostrava a otázky z toho vyplývající. Mám na zřeteli zejména krásu jako východisko, povolání člověka ke kráse, a jak krása prozařuje hmotu. Dále představuji liturgii jako posvátný děj v prostoru, jehož působivost je násobena uměním. Nosným motivem celé práce je myšlenkově propojit umělecké působení komplexu chrámu svatých Cyrila a Metoděje s prorůstáním evangelního poselství do konkrétní situace sociální skupiny žijící v dané oblasti. Centrální ideou bylo vyjít od umělecké působivosti vitřází Jana Jemelky.

Základní metodikou při zpracování této práce je metoda induktivní. Doplnuji ji v důležitých částech práce o pozorování v uvedené lokalitě, analyticko-syntetickou metodu a také kompilaci.

Hlavním pramenem k zpracování tématu jsou soudobé publikace, z nichž jsem zvolil.: Špidlík T., Rupnik, M. I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*; Ambros, P., *Církev, kultura, společnost, misie*; internetové stránky Římskokatolické farnosti Ostrava - Pustkovec, kde se nachází i kronika farnosti. Pro historický kontext byly určující Bakala, J., Borák, M., Gracová, B., *Dějiny Ostravy*. Velkou oporou při zpracování tématu mi byly *Dokumenty církve* a kniha od Azeveda, M. C. DE, *Inkulturace a požadavky*

modernosti. Důležitá pro mou práci byla kniha Vaverka, J., Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice, kterou zpracoval kolektiv autorů a poskytuje tak potřebné informace v oblasti architektury konce 20. století v České republice, informace liturgické, umělecké, technické a uživatelské.

1. Římskokatolická farnost Ostrava - Pustkovec - vývoj a východiska pro křesťanskou formaci a pastorační práci.

Úkolem této kapitoly je pojednat o formaci a pastorační práci ve farnosti Ostrava - Pustkovec, která se nachází v městském obvodu Ostrava - Poruba a je jednou z 276 Římskokatolických farností Diecéze ostravsko-opavské.¹

Dominantou části lokality, ve které se farnost nachází, je chrám svatých Cyrila a Metoděje, který je pozoruhodný svou architekturou i uměleckým řešením interiéru. Součástí uměleckého řešení chrámu jsou vitráže Jana Jemelky. Chrám byl dostavěn v roce 1997 a v celkově plochém architektonickém řešení sídliště obklopujícím městskou část Pustkovec, upoutává pozornost moderní výtvarnou koncepcí. Chrám bude mít v této práci významné místo - zejména vitráže v něm umístěné.

Kodex kanonického práva definuje farnost jako společenství křesťanů v místní církvi, které je svěřeno do pastorační péče faráři, jako jejímu vlastnímu pastýři.² Farnost je pilířem života církve, proto i stavby ve farnosti je nutné pojímat jako součást jejího pastoračního prostředí. Tím je dána možnost jejich využití. Zejména to platí o chrámu, který je sám o sobě středem liturgického dění ve farním společenství.

¹ Srov. *Katalog ostravsko-opavské diecéze*. Ostrava: Biskupství ostravsko-opavské, 2011. s. 97.

² Srov. *Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6, CIC kán. 515§ 1.

Pustkovecká farnost se nachází v prostředí, kde křesťanské společenství je diasporou, uprostřed odcizené společnosti městské a průmyslové aglomerace Ostrava. Její situace odpovídá charakteristice Karla Rahnera:

„Křesťanská situace se v současnosti dá charakterizovat jako diaspora, která znamená v dějinách nutnou událost, ze které máme, a dokonce musíme vyvodit důsledky pro naše křesťanské chování.“³

Existence chrámu navozuje otázky, jakým způsobem může tato sakrální stavba⁴ ovlivnit formaci a pastorači, jednak směrem k věřícím a jednak směrem k lidem žijícím ve zcela sekularizovaném prostředí, které diasporu⁵ farnosti obklopuje.

1.1 Východiska pro pastorači

Jedna z prvních otázek se naskýtá ve vztahu k patronům chrámu. Svätí Cyril a Metoděj - byzantští misionáři, přišli v době vlády knížete Svatopluka na Velkou Moravu, kde již byla vytvořena křesťanská centra předchozí franckou evangelizací.⁶ Zbytek obyvatelstva však setrval v pohanství, a pokud se setkal s křesťanstvím, bylo mu nesrozumitelné. Svätý Cyril a Metoděj jsou vhodnými příklady učitelů pastorače v prostředí, kde se církev nachází v diaspoře, podobně jako farnost Pustkovec.⁷

³ RAHNER. K., *Poslání a milost*. Olomouc: Refugium, 2011. ISBN 978-80-7412-073-2, s. 31.

⁴ Srov. *Katechismus katolické církve* /dále jen KKC/, 1. vydání, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6, KKC 1180.

⁵ Srov. RAHNER. K., *Poslání a milost*. s. 33.

⁶ Srov. DVORNÍK, F., *Byzantské misie u Slovanů*. 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 1970. s. 91.

⁷ Srov. RAHNER. K., *Poslání a milost*. s. 35.

1.1.1 Svatý Cyril a Metoděj jako vzor pastoračního úsilí

Pokud chtěli svatí Cyril a Metoděj dosáhnout významnějšího pastoračního výsledku, museli misi uskutečňovat formou inkulturace. Tento princip platí jak v minulosti, tak i dnes. Významným příkladem zvěstování katolické víry formou inkulturace v cizím prostředí jsou svatí Cyril a Metoděj také proto, že před počátkem vlastní misie vytvořili pro prostředí, ve kterém budou působit, srozumitelný jazyk a pro tento jazyk i písmo.⁸

V paralele byzantští misionáři ukazují model pastorační i pro dnešní dobu. Současní mladí lidé mluví totiž zcela jiným jazykem (tento jazyk se liší obsahově i technicky), od jazyka generace padesátiletých a starších.⁹ To je významná skutečnost, kterou nám připomíná dokument II. vatikánského koncilu *Lumen Gentium*: „*Církev je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva.*“¹⁰ Genialita jejich pastoračního působení a oddanost věci je církví tak vysoko hodnocena, že byli prohlášeni za spolupatrony Evropy.¹¹

⁸ Srov. AMBROS. P., *Církev, kultura, společnost, misie*. 2. přepracované vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0418-4. s. 78-86.

⁹ Srov. AZEVEDO, M. C. DE, *Inkulturace a požadavky modernosti*. Velehrad: Refugium, 2000. ISBN 80-86045-44-7, s. 43.

¹⁰ *Dokumenty II. vatikánského koncilu. Lumen gentium.*/dále jen LG/ 1. vydání. Praha: Zvon, 1995, ISBN 80-7113-089-3, LG 1.

¹¹ Janem Pavlem II., který je apoštolským listem *Egregiae virtutis viri* prohlásil vedle svatého Benedikta za spolupatrony Evropy (AAS 73 /1981/ 258–262). Srov. BENEDIKT XVI., *Velké postavy středověké církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 97-88071-955-27-6. s. 130-135.

1.1.2 Prostředí, ve kterém se Pustkovec nachází

Situaci ozřejmuje vývoj obce Pustkovec,¹² farnosti a prostředí, ve kterém se obec nachází. Obec je součástí ostravského regionu a vývoj města Ostravy udával směr jejího vývoje. Význam města Ostravy byl svázán s těžbou černého uhlí a průmyslovým vývojem. Pozoruhodné je, že Ostravu založil olomoucký biskup Bruno von Schauenburg.¹³ Důležitá historická událost, která ovlivnila vývoj města Ostravy a blízkého okolí, do kterého patřila i nepříliš vzdálená obec Pustkovec byla ta, že Rudolf Johann Josef Rainer, arcivévoda, kardinál a arcibiskup, zvaný zkráceně Habsburk Rudolf, po konzultaci s profesorem vídeňské techniky F. X. Rieplem, rozhodl o založení vítkovických železáren.¹⁴

Od počátku těžby černého uhlí se vyvíjela Ostrava jako průmyslové město uprostřed chudého regionu. Postupně potřebovaly průmyslové podniky stále více zaměstnanců, a proto bylo rozšiřováno i tehdy obvyklé železniční spojení k významnějším okolním obcím. V roce 1925 byla postavena železniční dráha ze Svinova do Vřesiny, která se dotýkala také obce Pustkovec. Nicméně přírodní prostředí, ve kterém se obec Pustkovec nacházela, zůstalo prakticky nedotčené. Až v roce 1951 bylo rozhodnuto o výstavbě velkého městského sídlištního celku Ostrava - Poruba, které zahrnuje i obec Pustkovec. Urbanistické řešení tohoto celku je odrazem doby svého vzniku.¹⁵ V této době se šířila v tak zvaném socialistickém bloku unifikovaná architektura, která byla

¹² Srov. ROHEL, P., *Pustkovec-ves Anděla strážce: Vzpomínka na Jana Rohla*. 1. vydání, Ostrava: Montanex, 2009. ISBN 978-80-7225-289-3, s. 12-28.

¹³ Srov. BAKALA, J., BORÁK, M., GRACOVÁ, B., *Dějiny Ostravy*. 1. vydání, Ostrava: Sfinga, 1993. ISBN 80-85491-39-7. s. 29-35. Nejdůležitější středověký pramen pro moravský místopis je z 29. listopadu 1267, biskupa Bruna uvádí i další lokality, které mimo Moravskou Ostravu spadaly pod jeho péči.

¹⁴ Srov. ZLÁMAL, B., LARISCH, J., *Rudolf Jan, arcivévoda rakouský, arcibiskup olomoucký a kardinál*. 1. vydání, Olomouc: Marice cyrilometodějská, 2010. ISBN 978-80-7266-339-2, s. 75-78.

¹⁵ Srov. BAKALA, J., BORÁK, M., GRACOVÁ, B., *Dějiny Ostravy*. s. 474.

poplatná architektuře výstavby sovětských měst, a které se říkalo také „Sorela“¹⁶. Byla charakteristická opakováním prostorových i konstrukčních řešení, vnější zdobností, také s opakovanými motivy.

I když se architektura po vnější stránce měnila, stále měla navozovat ideu bratrského společenství jednotné dělnické třídy, která pod vedením komunistické strany svou prací a oddaností komunistickým ideálům směřuje ke komunistickým zítřkům. Těmto cílům byla podřízena celá kulturní sféra a tento kulturní trend byl zahrnut pod pojmem socialistický realismus. To platí i o vývoji architektury městské části Ostrava - Poruba.

Do tohoto prostředí se z celé republiky stěhovali lidé, které v podstatě pojil jediný zájem - vydělat více peněz, než byl standard většiny ostatních regionů. Čtyřicet let takového demografického vývoje vedlo k naprosté sekularizaci obyvatelstva, a to i těch, kteří snad doma přišli do kontaktu s křesťanskou vírou.

1.1.3 Pastorační situace před výstavbou chrámu a založením farnosti

Opět vidíme, že skutečnost života věřících v diaspoře, kterou jsme zmiňovali, zde není nadsázkou. Úsilí věřících i kněží směřovalo k vytvoření samostatné farnosti Pustkovec jako účinnějšího pastoračního centra. Než v obci Pustkovec nastala situace, ve které by tento záměr mohl být uskutečněn, uběhla dlouhá doba.¹⁷

¹⁶ „Pojem Sorela je architektonický styl, slovo vzniklo složením počátečních slabik slov socialistický realismus a první slabiky příjmení architekta Zdeňka Lakomého.“ Mohu vyslovit domněnku: „Sorela je český pojem pro socialistický realismus v architektuře a jinde je zcela neznámý.“ Sorela. [15. 1. 2012], dostupný z [www: http://www.moporuba.cz/cs/o-porube/zajimavosti/architektura/sorela-1](http://www.moporuba.cz/cs/o-porube/zajimavosti/architektura/sorela-1).

¹⁷ Srov. RAHNER. K., *Poslání a milost*. s. 38-46.

Zbožnost místních obyvatel vedla k výstavbě drobných sakrálních památek, jako jsou kříže, Boží muka apod. První významnější sakrální stavbou v obci Pustkovec byla stojící kaple Andělů strážných. Byla vystavěna v r. 1882. Tato stavba naplnila touhu po společném slavení liturgie, jako vrcholný bod všech důležitých situací křesťanského života.¹⁸ V předkoncilním období byla s oblibou opakována formulace Romana Guardiniho o *“probuzení se církve v duších“*, dnes častěji slyšíme slova o probouzení se církve ve společenstvích.¹⁹

V rámci nové výstavby, byla obec Pustkovec²⁰ včleněna do městského obvodu Poruba²¹. Pro duchovní čtení příběhu vzniku sakrálního objektu v obci Pustkovec může být inspirací používán městský znak,²² v němž je dominantní postavou anděl v oblacích se zlatými vlasy a křídly, ve stříbrném šatě, stojící pouze pravou nohou na zeleném pažitu v modrém poli. V levé ruce přináší anděl rozkvetlou olivovou ratolest. Pravá ruka tuto ratolest chrání.

Symbolika tohoto znaku v kontextu duchovního čtení sakrálního objektu v obci Pustkovec nám vypovídá o tom, že místní obyvatelé vnímali intenzivně Boží přítomnost, která se projevovala i ochranou a pomocí andělů ve svých životech. A když došlo k vybudování kaple v r. 1882, zasvětili ji sv. Andělům strážným.

Místní část Ostrava - Pustkovec prošla složitým historickým vývojem, také farnost měla podobné osudy. V různých obdobích spadala pod různé jiné

¹⁸ Srov. GÓRECKI, E., *Církev se uskutečňuje ve farnosti*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. ISBN 80-238-0970-9, s. 16.

¹⁹ GÓRECKI, E., *Církev se uskutečňuje ve farnosti*. s. 18.

²⁰ Srov. BAKALA, J., BORÁK, M., GRACOVÁ, B., *Dějiny Ostravy*. s. 563-564.

²¹ Srov. BAKALA, J., BORÁK, M., GRACOVÁ, B., *Dějiny Ostravy*. s. 564.

²² Srov. BAKALA, J., BORÁK, M., GRACOVÁ, B., *Dějiny Ostravy*. s. 564.

farnosti - nejdříve byla součástí hlučinské²³ farnosti, v letech 1780 - 1948 spadala pod farnost v Plesné²⁴, naposled byla součástí farnosti Ostrava-Poruba. To samozřejmě přinášelo jisté těžkosti. Věřící měli daleko do kostela, museli putovat přes les, a když si uvědomíme, jaké byly dopravní možnosti, pochopíme obtíže spojené s cestou na bohoslužby.

V kapli sv. Andělů strážných bývaly podle místních podmínek slouženy mše svaté.²⁵ Do současnosti se zachovala tradice poutních mší svatých v den liturgické památky Andělů strážných 2. října.

Úsilí o zřízení samostatné farnosti bylo logicky provázáno i úsilím o zbudování důstojného chrámu, které bylo završeno v roce 1997.²⁶

1.1.4 Současné podmínky pro pastoraaci

O stavbě kostela v Ostravě - Pustkovci se začalo uvažovat již v roce 1969. V roce 1970 byly při slavné mši svaté východního obřadu sloužené v chrámu Božského Spasitele řeckokatolickým biskupem Dr. Vasilem Hopkem z Prešova slavnostně posvěceny základní kameny - pro stavbu chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě - Pustkovci a základní kámen pro kostel v Ostravě-Zábřehu. Protože nebyla doba vhodná pro zahájení stavby, kameny byly uloženy do depozit. Při zahájení stavby se naplnil účel, ke kterému byly posvěceny. Muselo uběhnout dlouhé období, než se mohla uskutečnit touha

²³ Srov. BAKALA, J., BORÁK, M., GRACOVÁ, B., *Dějiny Ostravy*. s. 543.

²⁴ Srov. BAKALA, J., BORÁK, M., GRACOVÁ, B., *Dějiny Ostravy*. s. 543.

²⁵ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, 1970-1975 – Adaptace a přístavba kaple sv. Andělů strážných*. [13. 4. 2012], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

²⁶ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, Rok 1997*. [15. 1. 2012], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

tolika lidských srdcí-stavba kostela svatých Cyrila a Metoděje, spolupatronů Evropy. Základní kámen kostela svatých Cyrila a Metoděje čekal na své uložení do základů nově budovaného kostela v Pustkovci téměř třicet let.²⁷

Porubský farář Josef Gazda patřil mezi hlavní iniciátory stavby chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě - Pustkovci²⁸, jehož stavba byla započata v r. 1997 a v následujícím roce 6. prosince 1998, na svátek svatého Mikuláše, byl chrám vysvěcen.²⁹ Stavbu inicioval proto, že si velmi dobře uvědomil dlouhotrvající potřebu výstavby kostela v sídlištní zástavbě Ostrava - Poruba, místní části Pustkovec. Potřeba vybudovat nový kostel nevznikla jen z důvodu stísněnosti kostela v Porubě, ale na základě nových pastoračních potřeb a přiblížení se současnému člověku žijícímu v sídlištní zástavbě, tedy člověku, který byl systematicky po desítky let zpracováván a duchovně deformován totalitní ideologií - ateismem.

Nejvýznamnějším momentem pro pustkovecké křesťanské společenství, bylo obdržení dokumentu, který nese název *Zakládací listina* z roku 2007.³⁰ Dne 1. ledna 2007 byla diecézním biskupem ostravsko - opavské diecéze Mons. Františkem Václavem Lobkowiczem, OPraem., zřízena nová

²⁷ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, Rok 1969 - 1997*. [13. 1. 2012] dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

²⁸ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, Rok 1997-1998*. [13. 12. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).: „*Se stavbou začal porubský farář Josef Gazda na podzim roku 1997 a kostel byl vysvěcen 8. prosince 1998 sídelním biskupem Mons. Františkem Václavem Lobkowiczem. Od vysvěcení až do konce roku 2006 byl kostel filiálním kostelem farnosti Ostrava-Poruba.*“

²⁹ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, Rok 1998*. [13. 12. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).: „*Svěcení chrámu se konalo 6. prosince 1998, v den svátku sv. Mikuláše, patrona porubské farnosti, a to za takové účasti, že se velký počet lidí vůbec do chrámu nedostal. Slavnost se mohla konat jen na základě povolení o předběžném užívání kostela, které platilo i pro nedělní mše až do listopadu 1999, kdy bylo dostavěno i pastorační zázemí a celý objekt byl zkolaudován.*“

³⁰ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec. *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, Zakládací listina Římskokatolické farnosti Ostrava – Pustkovec*. [13. 12. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/images/zakl_list.jpg](http://www.farnostpustkovec.cz/images/zakl_list.jpg).

Římskokatolická farnost Ostrava-Pustkovec.³¹ Od této doby k této farnosti náleží i filiální kostel sv. Hedviky v Krásném Poli, který byl dříve filiálním kostelem farnosti Ostrava-Poruba.³²

V současné farnosti, která ač ne příliš velká, ale živá, se projevuje i ekumenický duch, neboť zmiňovaná kaple Andělů strážných byla zapůjčena Pravoslavné církevní obci v Ostravě - Pustkovci a slouží tak k prohlubování ekumenických vztahů s pravoslavnou církví. Ta zde mívá své pravidelné nedělní bohoslužby. Přítomnost pravoslavných zde je důkazem, že při vzájemné ochotě lze budovat dobré vztahy mezi křesťanskými církvemi.³³

Ve farnosti se v současné době dva ustanovení kněží věnují pastorační pomoci Milosrdných sester svatého Karla Boromejského a laiků.³⁴ Vyučují náboženství, probíhají různá setkání např. maminek na mateřské dovolené, mariánské večeradlo, schází se pěvecký sbor, malá dětská schola, pro malé děti scholička, bývají ministrantské schůzky, mše svatá pro rodiny s dětmi, mše svatá pro vysokoškoláky, společenství vysokoškoláků, adorace, modlitba růžence za farnost, terapeutická skupinka Anonymních alkoholiků, pořádání

³¹ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, Rok 2007*. [15. 12. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).: „V souvislosti s množstvím aktivit kolem tohoto kostela a značné samostatnosti pustkoveckého společenství zřídil k 1. lednu 2007 biskup Lobkowitz samostatnou farnost Ostrava -Pustkovec a kostel svatých Cyrila a Metoděje se stal jejím farním chrámem.“

³² Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, Rok 2007*. [15. 12. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

³³ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika farnosti Ostrava - Pustkovec, Kaple svatých Andělů Strážných*. [15. 2. 2012], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

³⁴ „Poněvadž laici mají účast na úradě Krista, kněze, proroka a krále, podílejí se aktivně na životě a činnosti církve. Uvnitř církevních obcí je jejich činnost tak nutná, že apoštolát pastýřů bez ní většinou nemůže dosáhnout svého plného účinku. Skutečně apoštolsky smýšlející laici, podobní těm mužům a ženám, kteří pomáhali Pavlovi v hlásání evangelia (Srov. Sk 18,18.26; Řím 16,3), doplňují, co chybí jejich bratřím a osvěžují ducha jak pastýře, tak ostatního věřícího lidu (srov. 1 Kor 16,17-18). Usilovně spolupracují při hlásání Božího slova, především katechetickou výukou. ... Farnost je viditelným příkladem celkového apoštolátu obce tím, že lidské odlišnosti v ní se vyskytující soustřeďuje a začleňuje do církevní univerzality.“ *Dokumenty II. vatikánského koncilu. Apostolicum actuositatem* /dále jen AA/. 1. vydání. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3, AA 10.

výletů, poznávacích zájezdů, táboráků, duchovních obnov a vyvíjejí různé další aktivity.³⁵

1.1.5 Pastorační úkoly

Mají-li organizační útvary církve být funkční, musí dokázat vstoupit do toho kulturního prostředí,³⁶ ve kterém se nacházejí a současně vzájemnou interakci trvale podrobovat hluboké teologické reflexi.³⁷ To platí bez výjimky i pro farnost Pustkovec. Aby se farnost stala opravdu účinným prostředím pro šíření víry, musí mít, jak ukázali již géniové pastorační v misijním prostředí svatí Cyril a Metoděj, pevnou organizaci, která dokáže efektivně komunikovat a spolupracovat s organizačními strukturami církve i občanské společnosti. Současně musí v hluboké teologické reflexi dbát o to, aby přizpůsobovala formy zlepšování způsobu zvěstování a nenastávalo pozměňování samotné evangelijní zvěsti. K tomu Azevedo říká:

„Předběžnou podmínkou pro skutečnou inkulturaci je, aby církev dosáhla vnitřní svobody ve vztahu k vlastnímu historickému vývoji. Jen tak by bylo možné vědomé, prozíravé a důkladné uvolnění, které by nám dovolilo vyprostit původní křesťanskou zvěst z ohromné a velice podrobné soustavy názorů, symbolů a norem, které se za ta staletí nashromáždili a které se církev snažila a stále se snaží udržet, a to někdy zcela bezpodmínečně. Takový proces je nutný k tomu, aby odhalil skryté jádro zvěsti, která by se zprůhlednila a tak by se zpřístupnila každé lidské bytosti, bez ohledu na kulturní

³⁵ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Pravidelné aktivity*. [5. 4. 2012], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

³⁶ Základní podklady pro poznání prostředí, ve kterém farnost žije a má se rozvíjet v rámci svého společenství, ale i směrem k prostředí, které ji obklopuje, je kulturní antropologie. Srov. AMBROS. P., *Církev, kultura, společnost, misie*. 2. přepracované vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0418-4, s. 89.

³⁷ Církev musí v každém případě reagovat na dění v současném světě. Tou nejdůležitější reakcí není jen „komentovat dění ve světě“, ale otevřít se konkrétnímu studiu určitých a tedy popsatečných jevů v jednotlivcích, tak i v různých skupinách. V takovém případě se nám otevírá možnost studia zvyků, tradic (pokud v městské průmyslové aglomeraci existují), náboženských hnutí, problémů politiky a jejím dopadům v prostředí, problematice dopadu materialistické filozofie a ateistické ideologie přežívající stále v současné společnosti. V neposlední řadě se bude muset zajímat i o umění, které vznikalo v důsledku rozvoje průmyslu, kulturními aktivitami města, památkovými zónami, kterými je obklopena. Velkou pozornost bude muset věnovat umění, které je neseno současnými sdělovacími prostředky a médií. Vzhledem k tomu, že životní podmínky moderního člověka se z hlediska společenského a kulturního života radikálně změnil, mluvíme, o nové etapě lidských dějin. Srov. GS 53-54.

*původ. Tím jádrem by byla otázka skutečné inkulturace. Jen v takovém uvědoměném procesu by se místní komunity (církve), zakořeněné v určité kultuře, naučili samy pro sebe vyjádřit základní obsah křesťanské zvěsti s celým jejím symbolickým normativním aparátům komunikace a organizace. Tento aparát by se měl považovat za dostatečně flexibilní a proměnlivý proto, aby umožňoval rozumné přebudování podle místních kulturních modelů, aniž by docházelo ke konfliktu se skutečně neměnným obsahem zvěsti.*³⁸

Z kontextu demografického vývoje ostravského regionu vyplývá skutečnost, že vztah farnost - kultura se bude lišit v pastorační uvnitř farnosti Pustkovec, kde občané žijí více než sto let nepřetržitě v křesťanské kulturní tradici a okolí, které v podstatě s křesťanskou kulturní tradicí není vůbec v kontaktu. Pro občany této obce, ve které žije ne zcela zanedbatelná část praktikujících katolíků a kde působí i komunita pravoslavných křesťanů, výpovědní hodnota chrámu, liturgie, výzdoba vnitřního sakrálního prostoru, pohyb věřících v okolí chrámu, se bude stávat stále více organickou součástí jejich běžného života.

Vůči okolnímu průmyslovému sídlišti je ovšem křesťanská kultura spíše ve vztahu kontradikce. Kultura v tomto prostředí se projevuje jako uctívání sportovních idolů, idolů mužské a ženské krásy, idolů světa byznysu a managementu. Tato kultura je také určitou formou spirituality. Takto se stává kultura dnes v celém světě jistou formou spirituality moderního člověka.³⁹ Tato spiritualita je vytvářena mediálním tlakem, přičemž je důsledně dbáno na efektivnost působení.

³⁸ AZEVEDO, M. C. DE, *Inkulturace a požadavky modernosti*. s. 41.

³⁹ Srov. Ambros. P., *Církev, kultura, společnost, misie*. s. 90.

1.2 Pastorační úkoly v kulturní oblasti

Církev žijící v diaspoře, bude muset vývoji kultury v oblasti, ve které působí, věnovat zvýšenou pozornost. Teologická reflexe bude muset být zhodnocena a zaznamenána pro další vývoj farnosti. Tyto teologické reflexe by měly být zpracovány formou písemných, obrazových, i záznamových výstupů, které napomohou poznávat stav společnosti a projevy její kultury, ve zcela konkrétním prostředí. Církev v diaspoře bude svůj život stále více propojovat se vším, co v kultuře, která ji obklopuje, je krásné, morální a hodnotné. Církev si však vždy ponechá kulturu, která bude mít prvky věčné pravdy i krásy. V tomto směru má být ukazatelkou vedoucí k naplnění hodnot člověka-jeho pravého, plného a krásného lidství.⁴⁰

1.2.1 Komunikace jako kulturní fenomén

Malá pustkovecká farnost přes všechny problémy počátku své existence má za úkol prohlubovat vztahy mezi Kristovým evangeliem a kulturou prostředí, které ji obklopuje. Vzhledem k tomu, že nese poselství i do prostředí ve kterém existuje jako „úrodná menšina“,⁴¹ bude zde také získávat nové

⁴⁰ Srov. GS 53.

⁴¹ Potřebu vzniku nové farnosti můžeme vnímat i v souvislostech, které uvedl Svatý Otec Benedikt XVI. při rozhovoru s vatikánským tiskovým mluvčím kardinálem Frederikem Lombardim, SJ, který se uskutečnil během letu do České republiky dne 26. 9. 2009. Tento rozhovor nám může pomoci ve vnímání našeho prostředí z pohledu Pastýře, který se dívá do budoucnosti křesťanství v České zemi. Otázka kardinála Lombardiho zněla: „Svatosti, Česká republika je velmi sekularizovaná země, kde je katolická církev menšinou. Jak může v takové situaci účinně přispět k obecnému dobru země?“ Papež Benedikt XVI na tuto otázku odpověděl těmito slovy: „Řekl bych, že úrodné menšiny zpravidla určují budoucnost. V tomto smyslu katolická církev musí vnímat sebe samu jako úrodnou menšinu s dědictvím hodnot, které nejsou záležitostí minulosti, ale jsou živé a aktuální. Církev musí aktualizovat, musí být při veřejné diskusi, v našem boji za pravdivé pojetí svobody a míru. Může tak být přínosem v různých oblastech. Řekl bych, že první oblastí je právě intelektuální dialog mezi agnostiky a věřícími. Jedni potřebují druhé. Agnostik se nemůže uspokojit, když neví, jestli Bůh existuje nebo ne, ale musí neustále hledat, musí vnímat velké dědictví víry; katolík se nemůže spokojit s tím, že má víru, ale musí stále hledat Boha, stále více a v dialogu s druhými znovu poznávat Boha do větší hloubky. To je první rovina: velký intelektuální

misijní zkušenosti. Žité Kristovo evangelium bude novým kvasem obnovujícím život a kulturu kleslého člověka a tepat a odstraňovat s trpělivostí a pochopením omyly, ale i zlořády, které neustále hrozí a vyplývají z pokušení k narůstajícímu hříchu.⁴²

Ustanovení kněží, moderátoři společenství i věřící laikové budou směrem k okolnímu prostředí vyvíjet podobné úsilí, jaké vyvinuli svatí Cyril a Metoděj.⁴³ Akutním úkolem bude seznámit se s jazykem a způsobem komunikace v současném sekularizovaném prostředí. Claudio Maria Celli, předseda Papežské rady pro společenské komunikační prostředky ve svém rozhovoru, který poskytl slovenským Katolickým novinám, říká:

„Jsme importováni do digitální éry a kultury. Nenarodili jsme se v ní jako mnozí mladí lidé, mladé kněze nevyjímaje. Na nás tedy je, abychom pochopili, jaké historické změny se v současnosti dějí, a naučili se, jak na tyto výzvy odpovídat.“⁴⁴

Claudio Maria Celli v rozhovoru „*O nových formách komunikace*“ s mladým blogerem dostal odpověď: „*Pro vás jsou nové, pro nás ne,*“ argumentoval bloger. Mario Celli říká, že si uvědomil pravdivost jeho slov.⁴⁵

Mimo jiné jde také o to, abychom zjistili otázky, které si lidé v sekularizované mediálními technologiemi ovládané společnosti kladou. Na

etický a lidský dialog. Dále má církev v oblasti výchovy mnoho co dělat a mnoho co dát, co se formace týče. V Itálii hovoříme o otázce nouzové situace ve výchově. Je to problém společný celému západnímu světu. Církev musí v tomto případě nově uplatnit, konkretizovat a otevřít své velké dědictví budoucnosti. Třetím sektorem je charita. Pro církev to bylo vždy znamení její identity, jít na pomoc chudým, být nástrojem lásky. Charita v České republice je velmi činná v různých komunitách, v naléhavých situacích a přináší mnoho také trpícímu lidstvu v různých kontinentech, dává tak příklad odpovědnosti za druhé, mezinárodní solidarity, která je také podmínkou míru.“ Biskupství českobudějovické, Rozhovor Benedikta XVI. Během letu do ČR. [3. 4. 2011], dostupný z www: <http://www.bcb.cz/udalosti/Rozhovor-Benedikta-XVI-behem-letu-do-CR.html>.

⁴² Srov. GS 58.

⁴³ Viz příloha 1, s. 89.

⁴⁴ CELLI, C. M., *Nie sme nasledovníkmi ideológie, ale nasledovateľmi osoby*. Katolícke noviny, 20. 5. 2012, Ročník 127/2012. s. 11.

⁴⁵ CELLI, C. M., *Nie sme nasledovníkmi ideológie, ale nasledovateľmi osoby*. s.11.

lidi žijící v mediálně řízeném prostředí bude působit odpudivě, budeme-li na ně chrlit záplavu slov, které pro ně nemají žádnou informační hodnotu. Mons. Celli k tomu v uvedeném článku říká:

„...dostávají množství odpovědí i bez toho, aby vůbec kladli otázky. I na otázky, které by možná nikdy nepoložili. Mladý člověk se dokáže bránit proti této invazi jen tehdy, když bude schopný prožívat ticho. Pouze v tichu může opravdu pochopit, zda tyto odpovědi jsou pro něj ty pravé, a zda vytvářejí základ na jeho cestě při hledání pravdy.“⁴⁶

1.2.2 Základní metodika komunikace

Do prostředí současné sekularizované kultury musíme vstoupit s taktem a porozuměním pro realitu života lidí v této kultuře zakotvených, komentuje Mons. Celli slovy:

„Když přicházím navštívit jinou krajinu, jinou kulturu, mám touhu-obrazně řečeno-vyzout si boty a přistupovat doslova po špičkách s úctou a respektem vůči hodnotám, které vytvářejí národ, i vůči hodnotám, které má každý člověk.“⁴⁷

Kultura jako taková, bude mít v určitých formách pro život farnosti vliv pozitivní a v jiných formách negativní. Je na církevním společenství, aby pozitivní stránky kultury aktivně rozvíjela, a tak zmenšovala prostor pro působení negativních prvků jiných kultur. Toto úsilí musí být naléhavě směřováno také dovnitř rodin žijících v církevním společenství.

Není možné přehlédnout v dokumentech II. vatikánského koncilu nesmírně pozitivní vztah ke kultuře a k jejímu prožívání a reflektování, i v té nejmenší části těla Církve, kterým je farní společenství, ať žije kdekoli a na kterémkoliv místě: „... církev všem připomíná, že kultura má přispívat

⁴⁶ CELLI, C. M., *Nie sme nasledovníkmi ideológie, ale nasledovateľmi osoby*. s. 11.

⁴⁷ CELLI, C. M., *Nie sme nasledovníkmi ideológie, ale nasledovateľmi osoby*. s. 11.

k všestranné dokonalosti lidské osoby, k dobru jednotlivých společenství a celé lidské společnosti.“⁴⁸

1.2.3 Reflexe změny kulturních paradigmat

V období převládající křesťanské kultury se jaksi přirozeně zakotvilo přesvědčení, že kultura v zásadě vždy podporuje spiritualitu a křesťanská spiritualita je zase automaticky podnětem pro další kulturní vývoj. Mnozí křesťané žijí v zajetí této představy více méně dodnes a neuvědomují si, že paradigma spojení kultury se spiritualitou již bylo nahrazeno novou společenskou zkušeností.

V období zhruba tisíce let (do 2. světové války) na evropském kontinentu bylo myšlení a tedy i celá společenská kultura zásadně ovlivňována křesťanstvím. Morální kritéria, společenské chování, co lze zahrnout pod pojmem krása, rozlišování dobra i zla vyplývající z křesťanského způsobu myšlení ovlivňovalo skoro všechny lidi i přesvědčené ateisty.

Ideologie, které vedly k vyostření evropských poměrů až k rozpoutání nejhroznější války v dějinách světa, v podstatě využily modelů křesťanské etiky, ale deformace myšlení nastala tím, že jejich desatero nezačínalo: „*V jednoho Boha věřiti budeš.*“ Na jedné straně začínalo „*v dobro jednoho árijského národa věřiti budeš*“, a na druhé straně „*v dobro dělnické třídy věřiti budeš*“. Ti, kdo tuto víru nejsou ochotni přijmout, jsou označeni jako nepřátele dobra a je třeba je vyhubit.

⁴⁸ GS 59.

1.2.4 Požadavek reflexe současných paradigmat

V současné Evropě je trend rozpouštění jednotlivých kultur pod ideou jednotné evropské kultury, která ovšem je založena na konzumismu. Nástup této kultury analyzuje ve své přednášce prof. Piřha.⁴⁹ Skutečnosti, které viděl již před šestnácti lety, se od té doby dramaticky vyostřily. V této přednášce mimo jiné říká:

„Nebývale ostrý rozdíl mezi nejmladší generací diskoték, McDonaldů, džínové uniformy a sexuálně drogového přehlušení myšlení a střední a starší generací ukazuje na opravdu mocný nástup této kultury... Kulturní tektonika evropského kontinentu novou civilizací není řešena, je pouze překryta. Nebezpečím překrytých tenzí je, že mohou náhle propuknout s vášnivou silou, bez jakékoli rozumové kontroly, protože jim už nikdo nebude rozumět. Budou sice hluboce přirozené, ale budou se jevit jako iracionální.“⁵⁰

Tato slova by měla mobilizovat ofenzívnost pastorační, která by se měla zcela rozloučit s představami vybudovanými na zmiňovaných paradigmatech, protože pak hrozí nebezpečí, že, jak praví Piřha:

„Pokud budeme vycházet z chybného přesvědčení, že americko-evropský model konzumní společnosti je nejlepší a vývojově nutný, stane se výchova k evropanství výchovou k imperiální aroganci pokrytecky zastírané filantropickými pomocnými akcemi v zaostalých částech světa. S nemalou pravděpodobností povede také k novému střetu mezi Východem a Západem.“⁵¹

Z uvedeného vyplývá, že nebude-li církev na všech úrovních tyto skutečnosti brát opravdu vážně, drastický vývoj, který již v mnoha regionech světa začal, se může vyvinout ve skutečnou světovou katastrofu. Církev v těchto střetech nebude přítomna jako pozitivní činitel, ale bude pro různé extrémistické proudy nepřítelem a takto s ní také bude zacházeno, jak jsme

⁴⁹ Srov. PIŘHA, P., *Učitelé, společnost a výchova*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-955-3, s. 34.

⁵⁰ PIŘHA, P., *Učitelé, společnost a výchova*. s. 37.

⁵¹ PIŘHA, P., *Učitelé, společnost a výchova*. s. 38.

viděli již ve francouzské buržoazní revoluci⁵² i v ostatních totalitních režimech v různých částech světa.

1.2.5 Úkoly v pastoraci rodin

Základem pro vývoj kulturního povědomí, spirituality a etického cítění jedince je rodinné prostředí, ve kterém vyrůstá. Proto je třeba pro efektivitu v pastoraci rodin brát v úvahu nutnost aktivního přístupu.

„V takovém světě, a zvláště pod nátlakem sdělovacích prostředků, nebyli a nejsou věřící vždy schopni uchránit se před vytrácením smyslu pro základní hodnoty, nedovedou být kritickým svědomím takové kultury rodiny a aktivními spolubudovateli pravého 'rodinného humanismu'.“⁵³

Koncilní dokumenty nabízí další pokyny pro pastoraci rodin:

„V přítomném dějinném okamžiku, kdy je rodina cílem útoku četných sil, které se snaží ji rozbít nebo aspoň zdeformovat, je si církev dobře vědoma, že blaho společnosti i její vlastní je úzce spjato s příznivou rodinnou situací.“⁵⁴

Věřící bez účinné podpory kněží a jejich nejbližších spolupracovníků nejsou schopni odolávat tlaku současné materialisticky orientované společnosti, protože zůstanou odtrženi od milostí, které zprostředkovává svým členům církev:

„Mezi zneklidňujícími příznaky této skutečnosti vyzdvihli synodální otcové zejména tyto: vzrůst počtu rozvodů a následné nové soužití i u věřících; trpění pouhého občanského sňatku, což je v rozporu s povoláním pokřtěných, aby 'uzavírali sňatky v Pánu'; církevní sňatek bez živé víry, z jiných pohnutek; odmítání mravních norem pro lidské a křesťanské uplatňování sexuality v manželství.“⁵⁵

⁵² Srov. DELOUCHE, F., *Dějiny Evropy*. 1. vydání, Martin: Argo, 1995. ISBN 80-85794-06-9, s. 273–279.

⁵³ GS 47.

⁵⁴ GS 47.

⁵⁵ *Familiaris consortio* /dále jen FC/, Apoštolská adhortace Jana Pavla II., *O úkolech křesťanské rodiny v současném světě*. Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-067-2, FC 7.

1.2.6 Osobní komunikace jako požadavek doby

Zaplnění veškerého času, který člověk má k dispozici zábavou a honbou za získáním prostředků, které tyto zábavy umožňují, způsobuje vytrácení osobní lidské komunikace s mohutným rozvojem mediálních vlivů, kdy se lidé stále více pohybují ve virtuální realitě. Jejich žití, myšlení, cítění a touhy jsou uzavřeny do hranic kybernetického prostoru (kyber prostor).⁵⁶ Podstatné pro církve, když vstupuje do tohoto prostoru komunikace, zůstává osobní setkání s člověkem v jeho vlastním prostředí. V něm je možno při znalosti tohoto prostředí vést přímý osobní dialog.⁵⁷

Otvírá se otázka práce nejen s hromadnými sdělovacími prostředky vhodnými spíše pro informovanost a vytváření obrazu o církvi a preevangelizaci, ale i prostředky sociální komunikace, které se jeví vhodnější pro vlastní evangelizaci.⁵⁸

Pastorační činnost ve farnosti je třeba promýšlet i z hlediska komunikativnosti.⁵⁹ To je novým požadavkem doby, v níž roste komunikativní

⁵⁶ Srov. Tiskové středisko České biskupské konference, Papežská rada pro hromadné sdělovací prostředky, *Církev a internet*. [3. 4. 2012], dostupný z [www: http://www.cirkev.cz/res/data/004/000503.pdf](http://www.cirkev.cz/res/data/004/000503.pdf). čl. 5: „Hlásání radostné zvěsti lidem ponořeným do kultury hromadných sdělovacích prostředků vyžaduje pozorné vnímání zvláštní povahy samotných sdělovacích prostředků. Církev chce proto nyní pochopit internet, což je nezbytné pro účinnou komunikaci s lidmi, zvláště mladými, kteří mají s touto novou technologií velké zkušenosti, ale i proto, aby ho využívala co nejlépe. Hromadné sdělovací prostředky přinášejí významný prospěch a výhody z náboženského hlediska: přinášejí zprávy a informace o událostech, idejích a osobnostech náboženského světa; jsou nositeli evangelizace a katecheze. Dnem i nocí poskytují inspiraci, povzbuzení a příležitost k náboženskému životu lidem, kteří nemohou opustit své domovy nebo instituty!.“

⁵⁷ Srov. AMBROS. P., *Církev, kultura, společnost, misie*. s. 101.

⁵⁸ Srov. CHAUCHARD, P., VIALLET, F. A., CUÉNOT, C., *Pierre Teilhard de Chardin, Svatá hmota*. Olomouc: Refugium, 2005. ISBN 80-86715-43-4. s. 114.

⁵⁹ Srov. ALTRICHTER, M., AMBROS. P., CHALUPA, P., *Naši nebeští přátelé. Studijní texty ze spirituální teologie III*. Olomouc: Refugium, 2006. ISBN 80-86715-64-7, s. 35-36.: „... vidíme nezřídka u mnoha kněží a společností věřících zcela neospravedlnitelné důvody k nechuti, nezájmu a liknavosti k umění, k architektonickému, hudebnímu nebo výtvarnému znázornění. Vystačí si velmi rychle s pouhou nádhrou jako chvástavým předstíráním něčeho navenek libivého, co zabraňuje krásnému, aby se stalo vznešeným.“

mentalita a postupně mizí osobní komunikace v předávání zkušenosti víry. I umění může být vyjadřovací formou nové evangelizace:⁶⁰

„Umění bylo v dějinách jednou ze silných nástrojů inkulturace. V současné době existuje velmi malý prostor pro reflexi křesťanských hodnot v umění či dialogu mezi teology a umělci. Je velmi vhodné tento prostor připravovat a znovu nalézat.“⁶¹

Celou lidskou historii doprovází vznik a zánik paradigmat a v současném historickém období (míníme tím období zhruba posledních stalet) jich mnoho velmi rychle padlo. Většina lidí tuto skutečnost nemíní vzít na vědomí, zejména těch „dobrých“ a v duchu starého přísloví, kde dobří nic nedělají, tam se šíří zlo, se ubírá i vývoj současné západní společnosti. Jediné paradigma, které nikdo nezměnil, je: *Ukřižovaný a zmrtvýchvstalý Kristus je cesta, pravda a život*⁶². Toto východisko chceme také použít k reflexi křesťanské formace a pastorace.

1.3 Víra jako zdroj sakrálního umění

Víra ve zmrtvýchvstalého Krista je v dějinách lidstva nesena a potvrzována svědectvím svatých a mučedníků. Celé vykupitelské dílo se probouzí v životě všech pokřtěných lidí během dějin světa.

„A stejně se to děje i v případě mučedníka a každého křesťana, který prožívá své duchovní mučednictví v dialogu s kulturou. Mezikulturní dialog není nějakou abstraktní či teoretickou otázkou, nýbrž prochází skrze kontakt mezi jednotlivými lidmi a tento kontakt má být vždy uskutečňován velikonočním způsobem.“⁶³

Stává se tak zdrojem křesťanského umění. Umění pramenící z křesťanské víry vyjadřuje svatost člověka a staví ho před diváka, který ho

⁶⁰ Srov. AMBROS. P., *Církev, kultura, společnost, misie*. s. 101.

⁶¹ AZEVEDO, M. C. DE, *Inkulturace a požadavky modernosti*. s. 9.

⁶² Viz příloha 2, s. 90.

⁶³ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. 1. vydání, Olomouc: Refugium, 2008. ISBN 978-8086715-97-1, s. 528.

vnímá a snaží se mu porozumět. Umění je spojené s liturgií a s tím, co liturgie ke svému projevu používá. Umění tak stojí na hranici mezi dvěma světy. Světem, který tvoří lidé a světem, který tvoří Bůh. Je vždy dialogické a nutí člověka k reakci. Výsledky tohoto působení pak můžeme duchovně číst ve všech křesťanských chrámech a jiných sakrálních stavbách, včetně chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě - Pustkovci. Také v tomto chrámu hmota ve svých uměleckých formách hlásá řád ducha a je zde vyslovena existence Boha.⁶⁴

1.3.1 Sakrální umění ve vztahu k prostředí

Nemůžeme zapomenout, že prostředí městské aglomerace v sobě stále nese obraz narušeného původního obrazu člověka a společnosti, která je poznamenána tragédií odosobnění člověka, který byl systematicky zpracováván do způsobu myšlení, chování a jednání „masy“.⁶⁵ S tímto narušeným světem kultury se budeme setkávat na každém kroku. Můžeme předpokládat, že dojde k poznávání tohoto stavu minulé kultury socialistického realismu⁶⁶ a nasazení se pro nové hledání, v němž se budou prosazovat hodnoty křesťanského života. Západní kultura ztrácí svou spirituální dimenzi, přinejmenším pokud jde o křesťanskou spiritualitu. Přesto máme za úkol

⁶⁴ Srov. GUARDINI, R., *O podstatě uměleckého díla*. Praha: Triáda, 2009. ISBN 978-80-87256-03-9. s. 145.

⁶⁵ EVDOKIMOV, P., *Žena a spása světa*. Olomouc: Refugium, ISBN 978-80-7412-066-4, s. 182-183.: „V marxistickém myšlení je vyrobení nového člověka v továrně sociální disciplíny otázkou pouhé budoucnosti, jasnou věcí promítanou před námi. V tomto myšlení došlo k neuvěřitelnému převrácení příčinného řádu. Příčina není postavena před, ale za, až po události. Dokonalá komunistická společnost, v níž vládne rozum, spravedlnost a štěstí, tento zázračný ráj, který ještě není a nikdy nebyl, bude existovat osudově a nesmiřitelně. To, co vytryskne v budoucnosti hmoty, již nyní formuje vlastní cestu historií evoluce. Avšak člověk křesťan má svou alfu a omegu. Člověk Božího království není dovršením člověka dějin, ale ráje. A již v našich dějinách a prostoru dorostl jako Kristus-Theos- Anthrópos. Pod našima nohama je pevná půda Zjevení - Vtělení.“

⁶⁶ Srov. GS 19.

spiritualitu i kulturu pozvedat. Kultura totiž bez spirituální dimenze ztrácí opravdový smysl.

„Lidská spiritualita se stává křesťanskou, když tím, kdo ožívuje, je Duch svatý, když si člověk uvědomuje svůj vztah k němu, a vše koná v něm. Když nosným vztahem člověka je vztah ke Kristu. Jedná se o mezosobní zkušenost, jež se stává připodobněním se Kristu a Trojjedinému Bohu. (srov. Gal 5,18; Řím 8,2-14)“⁶⁷

Architekt Černoušek vnímá výzvy pro současnou pastorační situaci v prostředí „dnešní, stále víc desakralizované doby“ a svou tvorbou ukazuje cestu do budoucnosti. Nemůžeme přehlédnout jeho myšlenku, že chrám je „živý organismus“, který má vždy sloužit společenství věřících.⁶⁸

1.3.2 Východiska křesťanské kultury

Křesťanská kultura nachází svá východiska zejména v tajemstvích Krista. Jsou to tajemství vtělení (zrození), ukřižování, zmrtvýchvstání, nanebevstoupení. Tato tajemství jsou v křesťanském kultu zvlášť uctívána. Hlavním úkolem kultu katolické církve je oslava velikonočního tajemství. Z kultu Velikonoc se rodí také nová kultura, která nachází své místo v celé kultuře lidstva, ta pak doprovází projevy člověka po dobu celé jeho existence. Kult a kultura jsou spolu vzájemně propojeny a v dějinách lidstva se navzájem doprovází. Srdcem kultury je kult. Impuls kultu pochází od Boha.⁶⁹

Z tohoto impulsu, který směřuje k člověku, se rodí poznání blízkosti Boha, na kterou člověk odpovídá. Celé dějiny izraelského národa hovoří o odpovědích člověka v kultu a v celém jeho spektru náboženských projevů. Ty jsou již kulturním projevem, který si toto náboženství uvědomuje a rozvíjí.

⁶⁷ CINCIALOVÁ, M. L., *Spiritualita pouště*. Skripta, verze 2010, s. 6.

⁶⁸ Srov. ČERNOUŠEK, T., *Liturgický prostor*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995. s. 28.

⁶⁹ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I., *Nové cesty pastorační teologie, Krása jako východisko*. s. 525.

Poznávání Boží přítomnosti, které nachází svůj zcela reálný obraz čitelný v biblické literatuře - prostor kultu, gestikulace, slova a mlčení, zpěv, oheň, pozice těla, to vše jsou jevy, které hovoří o přítomnosti kultu a kultury.

1.3.3 Křesťanská kultura v dějinách

Tak vznikala kultura, která zanechala své stopy v kulturním vývoji celého světa. Toto pletivo kulturních vlivů vzniklo z nitek osnovy natažených na osnově vztahů k Bohu a k člověku. Kult je vždy doprovázen určitými formami umění. Umění je přítomné v kultu a nese v sobě sílu přítomnosti kultury a jejího dalšího rozvoje. V kultuře je vždy přítomný skrytě nebo odhaleně kult. Z posvátna vzniká posvátné. Jedná se o posvátnou komunikaci s její základní dynamickou silou, kterou je ten nejhlubší vztah, který je člověk schopen vytvářet - láska.⁷⁰ Láska je nejvyšším stupněm komunikace. Křesťanství stojí na lásce a tato nesmírná síla, která vyvěrá ze vztahu ke Zmrtvýchvstalému Kristu a vykoupenému obrazu lidství plodí novou kulturu života. Křesťanství se přelévá do kultur celého světa.

Kultura v lidské historii se rodila většinou ze snahy po usnadnění komunikace, která měla chránit člověka jako jednotlivce a umožňovat mu snazší uplatnění ve společenství, ve kterém žil. Například výrazné a jednotné pomalování bojovníků jednoho kmene napomáhalo k tomu, aby si vzájemně při lovu nebo v boji neublížili. Postupně se z tohoto malování, které bylo vnímáno jako ochranné, stala kultická záležitost, která pak vnitřně sjednocovala jednotlivé příslušníky kmene. A tento princip se zachoval ve

⁷⁰ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko. 1. vydání, Olomouc: Refugium, 2008. ISBN 978-8086715-97-1. s. 526.*

všech společenstvích a kultovních prostředích včetně našeho křesťanského. V knize *Nové cesty pastorální teologie* se dočteme: „*A proto, čím víc člověk nejenom komunikuje (comunica), ale spíše se sděluje (si comunica), tím celistvější kultura, a tím živější a jasnější je jeho svědectví vykoupeného lidství.*“⁷¹

Křesťanská kultura navazuje na židovské a helenistické prameny a vždy usiluje odpovědět na nejhlubší lidské touhy.

1.3.4 Láska jako pramen umění

Hluboká touha činit člověku dobro ve všech rovinách jeho bytí je podstatou kreativity, která je opravdovým zdrojem vůle po dobru. Bytostná vůle po naplnění této životní tužby je láska. Láska skutečně vyvěrající z hlubin lidského bytí nám umožňuje zakoušet doteky s Kristovými tajemstvími. V knize *Nové cesty pastorální teologie* najdeme tento přílehlavý text:

*„Láska nás nutí ke komunikaci a proto je kreativní: vynalézá jazyky, gesta, výrazy, znaky, symboly... Lásku nelze zastrašit, umlčet, ani zabít. Láska totiž žije po způsobu velikonočního tajemství, tj. skrze smrt a vzkříšení.“*⁷²

Myslitelé, kteří rozjímali o lidské lásce, docházeli k závěru, že opravdová láska k druhému je vždy určitým způsobem odumíráním sama sobě. A láska k bližním v Kristově duchu se pak podobá samotné Kristově oběti. Existuje láska, která jde za hranice smrti. A za touto hranicí vydává vlastní svědectví.

Víra v Ježíše z Nazareta, který prošel utrpením, zemřel na kříži a nyní, zmrtvýchvstalý žije stále pro lidstvo, je inspirací pro mystagogické uvádění

⁷¹ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 527.

⁷² ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 527.

člověka do celého plánu ekonomie spásy.⁷³ V této dimenzi víry nachází umění prameny, z nichž může rozvíjet hodnoty krásy. Ze setkání se zmrtvýchvstalým Kristem v dějinách vyrůstá svědectví svatých a mučedníků, kteří jsou fascinováni jeho láskou a odpovídají na ni svým životem a svědectvím života. Umění vycházející z křesťanské víry ztvárňuje krásu života naplněného radostným poselstvím evangelia a předává ji skrze ekonomii obrazů a jiných forem umění. To se tak stává poselstvím, které je obsaženo v celé tvorbě umělce, který se setkal s Bohem a byl jím osloven. A on toto poselství předává dalším, kteří jsou otevřeni hodnotám, které v sobě křesťanské umění nese.⁷⁴

Slavení liturgie nese v sobě znamení, která jsou propojena s Kristem, umění spojené s liturgií ukazuje na Krista, Matku Boží, mučedníky a svaté, vždy poukazuje stejným směrem na Krista v plnosti jeho života.⁷⁵ Umění je spojeno s liturgií a s tím, co liturgie ke svému projevu používá. Umění tak stojí na hranici mezi dvěma světy, světem, který tvoří lidé a světem, který tvoří Bůh. Interakce, které probíhají mezi těmito světy, můžeme neustále nově duchovně číst v Duchu pravdy ve všech křesťanských chrámech a sakrálních stavbách. Církev se otevřela dokořán umění na základě živé tradice, jak to stanovil 2. nicejský koncil:

„... stanovíme se vši jistotou a pečlivostí, že jak znázornění drahocenného a životodárného kříže, tak ctihodné a svaté obrazy, ať malované nebo v mozaice či jiném vhodném materiálu, mají být vystavovány ve svatých chrámech Božích, na posvátných nádobách a rouchách, na stěnách i na deskách, v domech i na ulicích; ať jsou to obrazy Pána Boha a našeho Spasitele Ježíše Krista, nebo naší neposkrvněné Paní, svaté Matky Boží, svatých, andělů, všech svatých a spravedlivých.“⁷⁶

Láska, tajemně skrytá v umění, září z vitráží Jana Jemelky a koresponduje tak se slavením liturgie.

⁷³ Srov. KKC 1075.

⁷⁴ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 594.

⁷⁵ Srov. KKC 1161.

⁷⁶ KKC 1161.

2. Četba sakrálního prostoru chrámu svatých Cyrila a Metoděje pod zorným úhlem vitráží akademického malíře Jana Jemelky

Významná část pastoračního zaměření v městské části Ostrava - Pustkovec vedla k tomu, aby v tomto území byl postaven křesťanský chrám. Ve farní kronice je uvedeno, že 15. října 1997 bylo vydáno stavební povolení, měsíc na to bylo staveniště posvěceno. 9. listopadu 1997 provedl diecézní biskup Mons. František Václav Lobkowicz, OPraem. za velké účasti farníků slavnostní výkop.⁷⁷ Architekti stavby byli Ing. Černoušek, Ing. Kovář, Ing. Zajíček. Chrám na doporučení ThDr. Jaroslava Studeného stavěla firma SOPOS, stavitel Vítězslav Křesina.⁷⁸

Chrám, který byl postaven jako jeden z prvních v Moravskoslezském kraji po roce 1989, tak získal významné ocenění za architekturu sakrální stavby.⁷⁹ Pro katolickou církev a křesťanské společenství v Porubě a Pustkovci v prostředí průmyslové aglomerace města Ostravy to bylo důležité a povzbuzující ocenění.

⁷⁷ Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika Římskokatolické farnosti Ostrava – Pustkovec, Rok 1997*. [12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

⁷⁸ Srov. STUDENÝ, J., *Stavíme nové kostely s firmou SOPOS*. s. 115-123.

⁷⁹ „která obdržela čestné uznání, jak uvádí internetové stránky římskokatolické farnosti Ostrava - Pustkovec: *“Stavba kostela sv. Cyrila a Metoděje obdržela v roce 2001 čestné uznání za umístění v soutěži ‘Dům roku’ za příklad neokázalého výrazu církevní stavby, která současně se svým vzájemným propojením tvoří jeden celek a harmonizující prvek v okolní urbanistické sídelní struktuře.“* Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Kronika Římskokatolické farnosti Ostrava – Pustkovec, Sakrální objekty na katastru Pustkovec*. [1. 10. 2011], dostupný z [www http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

Tak vznikal sakrální objekt, který má na tomto místě svou nezastupitelnou roli-a v tomto případě hovoříme o „*Genius loci*“. ⁸⁰ Úkol, který stál před autory stavby, bylo vytvořit místo, které by bylo zdrojem duchovních podnětů v tomto prostředí městské části i kompendiem katolické víry. Nad pozoruhodným půdorysem⁸¹ stojí neobyčejná stavba. Architektura chrámu⁸² sice okolní prostředí neruší, ale přesto je s ním v kontrastu, což může u vnímavějších lidí navozovat myšlenku, že je zde přítomné společenství, které vyznává jiné hodnoty, než je v tomto prostoru obvyklé. Vertikála věže,⁸³ na níž dominuje zlatý kříž, hlásá přítomnost křesťanů. Hovoří tak o společenství, které je přítomné a přináleží k civilizaci lásky, která stojí a roste na svobodě Kristova kříže.⁸⁴

V interiéru chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Pustkovci je řada uměleckých děl⁸⁵, která vysvětlují příchod vlastní důvod existence chrámu. Celý architektonický objekt má jediný nejhlubší důvod své existence. Mohelník ve své teologické skice píše: „*Existence a uspořádání místa kultu úzce souvisí se samotným kultovním konáním.*“⁸⁶

⁸⁰ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-539-X, s. 161 -166.

⁸¹ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 170.

⁸² Viz příloha 3, s. 91.

⁸³ Viz příloha 4, s. 92.

⁸⁴ Srov. AMBROS. P., *Laik a jeho poslání. Mučednictví – svědectví*. 1. vydání, Olomouc: Refugium, 2011. ISBN 978-80-7412-089-3. s. 11.

⁸⁵ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Sakrální objekty v Ostravě – Pustkovci, Kostel svatých Cyrila a Metoděje*. [12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm): „*Vnitřní vybavení a výzdoba chrámu pokračovala ještě v dalších letech. Okna kostela tvoří čtyři vitráže, které byly realizovány postupně.*“

⁸⁶ MOHELNIK, B., *Místo duchovní bohoslužby, Teologická skica pojetí liturgického prostoru*, Salve: Revue pro teologii a duchovní život, 2012, Praha: Krystal, ISBN 1213-6301, s. 9.

2.1 Historický pohled na umění v sakrálním prostoru

Uměleckým dílem, kterým se nyní budeme nejvíce zabývat, jsou vitráže akademického malíře Jana Jemelky. Od doby, kdy si křesťané začali budovat objekty vyčleněné výhradně pro bohoslužbu (kaple, kostely chrámy), vyvstala nutnost uvnitř těchto objektů vytvořit takové prostředí, které inspiruje přítomné k vnitřní účasti na liturgii a v případě, že se jejich mysl od soustředění na liturgické dění odpoutá, aby je umělecky ztvárněný interiér uváděl zpět do liturgického úkonu.

K tomu bylo nutné, aby v prostoru byly předměty, které mají v sobě dostatečnou sílu působit na lidskou mysl. Tak se začalo vyvíjet umění, které křesťanství plně využívalo a ve kterém se vyčlenila specializace liturgického mobiliáře a výzdoby bohoslužebných prostor. V rámci této specializace se umělecká tvorba vyvíjela podle prostředí, ve kterém stavba stála, kulturních trendů obvyklých v regionu nebo v daném historickém období.

Architektura i vnitřní liturgický prostor se historicky i umělecky vyvíjely. Kristova oběť na kříži se tak promítala v celém vývoji architektury a vnitřního prostoru. Úsilím umělců bylo uchopit celý Kristův život a duchovně jej přenést do hmoty, s kterou pracovali. Můžeme vyslovit názor, že právě z celé Ježíšovy oběti expanduje do prostoru Obětované Slovo, které se skrze rituál obléká do hmoty, s níž pracuje umělecky tvořící duchovní člověk.⁸⁷

Dějiny umění nesou v sobě stopy vývoje uměleckých forem. Od těch jednoduchých až k vrcholným, dnes známým a obdivovaným, ať již se jedná

⁸⁷ Srov. MOKRZYCKI, B., *Gody Baranka*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickej, 1986. s. 39-47.

o umění románské, gotické, renesanční, barokní a moderní. Sakrální stavby nesou v sobě odraz hluboké transcendence a křesťanské víry těch, kteří je tvořili. Jejich tvorba se stala duchovní i materiální bohoslužbou, oslavou Boha v horizontální rovině, kterou napětím a dynamismem víry směřovali k hranici metafyziky. Liturgický prostor „domu“ se tak stává průnikem do nebeské svatyně, v níž Kristus stále koná svou kněžskou službu.⁸⁸

Práce na výzdobě pozemské svatyně se pro křesťana stává zhmotnělou modlitbou a právě z toho vyplynulo, že jejich úsilí bylo kompatibilní s bohoslužebnými úkony. V interiéru sakrálních objektů se objevovaly plastiky, obrazy, a v neposlední řadě vitráže. Můžeme vyslovit, že toto umění po staletí vytvářeli hluboce věřící lidé.⁸⁹

V případě tvůrců sakrální architektury a liturgického prostoru chrámu svatého Cyrila a Metoděje se jednalo o hluboce věřící a teologicky vzdělané odborníky a umělce.

2.1.1 Funkce vitráže v sakrálním prostoru

Slovo vitráž (vitrail), původně znamenalo jakoukoliv plochu z kusů skla, spojeného olověným páskem, sloužící k oddělení prostoru. Významné byly okenní vitráže, které původně měly funkci zejména zdroje světla ve vnitřním prostoru. Tato funkce vystupovala do popředí proto, že možnosti umělého osvětlování svatyní byly velmi skromné.⁹⁰

⁸⁸ MOHELNIK, B., *Místo duchovní bohoslužby, Teologická skica pojetí liturgického prostoru*. s. 11.

⁸⁹ Srov. DUBY, G., *Věk katedrál, umění a společnost 980 -1420*. 1. vydání, Praha: Argo, 2002, ISBN 80-7203-418-9, s. 102-138.

⁹⁰ „Počátky vitráže můžeme nalézt v době, kdy bylo potřeba nalézt řešení, jak přirozeně osvětlit interiér, zamezit přímému kontaktu s venkovním prostředím a zároveň chránit před větrem a deštěm. ... To, co bylo v začátku

„Slovo vitráž i vitraj se používá od nepaměti. Pod těmito názvy si každý představí barevné kousky skla, ale neuvědomí si, že každý pojem je ve skutečnosti odlišný. Vitrage je výraz převzatý z francouzského levitrage-z původního latinského slova vitrum, což znamená sklo. Vitraj - počestěný francouzský výraz le vitrail, což doslova znamená prosklené okno, je zvláštní označení, jež bývá používáno jedině pro středověkou historickou malbu na skle, vnímanou jako samostatný umělecký obor. Vitraj je původní středověká technika, která čerpala z technologických možností té doby. Největší rozvoj zaznamenala v gotice.“⁹¹

Architekti a umělci zabývajících se vnitřní výzdobou staveb, zejména sakrálních, si stále více uvědomovali působivost světla v prostoru. Uvažovali nad tím, jak tomu světlu pronikajícímu hmotou dát vyšší výpovědní hodnotu ve vztahu k liturgii. Mohelník nás obohacuje o tento hluboce teologický pohled na hru světla: *„Rozměry, proporcemi, tvary a hrou se světlem architektura vytváří 'životní prostor' pro slavení liturgie.“*⁹² Světlo pronikající tmou je základem každé liturgie. Světlo, jako takové, je symbolem Vzkříšeného Krista od samého počátku církve.⁹³ Tvůrci prvních vitráží se snažili význam světla nejprve zdůraznit bílým sklem a teprve později zdůraznit barevností skel. V dalších obdobích vývoje uměleckých technik ve sklářství vytvářeli barevné ornamenty a obrazy znázorňující konkrétní postavy nebo příběhy.

2.1.2 Tvůrčí pohnutky Jana Jemelky při tvorbě vitráží

Akademický malíř Jan Jemelka má široký tvůrčí záběr, ve kterém nechybí ani tvorba vitráží,⁹⁴ které představují významnou část jeho životního

otázkou technickou, se ukázalo být i lákavou výzvou pro umělce. Umožnilo jim to vytvářet z okenních výplní průhledné obrazy.“ KORÁBOVÁ, L., *Kouzlo vitráží*. Brno, Diplomová práce, 2007. s. 7.

⁹¹ KORÁBOVÁ, L., *Kouzlo vitráží*, s. 6.

⁹² Srov. MOHELNIK, B., *Místo duchovní bohoslužby, Teologická skica pojetí liturgického prostoru*. s. 11.

⁹³ Srov. *Český misál. Slavnost velikonoční svíce*. Praha: Česká liturgická komise, 1983. s. 249.

⁹⁴ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 139-140.

díla. Sám sebe při tvorbě vitráží vnímá jako součást církve, která chce člověku sdělit své nejnvtířnější poselství.⁹⁵

Církev i dnes klade důraz na význam světla v chrámovém prostoru.⁹⁶ A pro demonstraci uvádíme žehnací modlitbu, kterou generální vikář Ostravsko-opavské diecéze Mons. Tesarčík pronesl při žehnání vitráží:

„Dobrý Bože, ty jsi pramenem světla, pravdy a veškeré krásy. Chválíme tě a s důvěrou prosíme, ať i nová okna v našem chrámě slouží ke tvé cti a slávě a k našemu posvěcení. Ať nám připomínají, že i skrze nás má pronikat tvé světlo do světa, plného stínů a temnoty. Požehnej nám všem, abychom byli dětmi světla, a každý kdo vidí nás, tím snadněji ať nachází cestu k tobě. Prosíme o to skrze Krista, našeho Pána. Amen.“⁹⁷

Akademický malíř Jan Jemelka je odborně a hluboce teologicky vzdělaný umělec. Je praktikující křesťan, jehož víra prozařuje jeho celou uměleckou tvorbu a má meditační hloubku. Ta se projevuje v jeho životě i v jeho výtvarných pracích. Nejinak je tomu i s vitrážemi v chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě - Pustkovci. Abychom celému kontextu porozuměli, budeme se nyní snažit přiblížit jednotlivé vitráže v duchu zamyšlení, která k jednotlivým vitrážím připojil sám autor.

2.2 Vitráže Jana Jemelky v chrámu svatých Cyrila a Metoděje

Chrám svatých Cyrila a Metoděje je architektonicky koncipován v duchu současných uměleckých směrů. Jan Jemelka jako kultivovaný umělec se

⁹⁵ Jan Jemelka ve své tvorbě využívá perspektivu kosmického světla. Ve svých vitrážích pracuje se světlem před a za plochou. Zná perspektivu světla před obrazem i za obrazem. Nechává světlo prozařovat svými vitrážemi a počítá s dopadem světla do lidského vědomí, kde bude v celé své bohatosti barev, znaků, symbolů a metafor reflektováno lidskými smysly a myšlením.

⁹⁶ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 232 -233.

⁹⁷ *Benedikcionál*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, s 85.

širokým rozhledem i výraznou invencí vytvořil v tomto chrámu vitráže,⁹⁸ které napomáhají jednak čtení celého sakrálního prostoru, jednak samy o sobě přinášejí umělecký zážitek plný exprese, barevných symbolů a metafor. Vitrážová okna umístěná v radiálním prostoru chrámu vybízí k hlubokým úvahám nad ztvárněnými tématy. Jemelka ve spolupráci s architektem Černouškem vytvořil výjimečný projekt,⁹⁹ který zaujal na konci 20. století v České republice významné místo v architektuře. Jemelka se sám zamýšlí nad jednotlivými vitrážemi a dává k dispozici své meditace pro hlubší pochopení návštěvníkům chrámu v psané formě.

2.2.1 Vitrážové okno „*Všechno tvorstvo chválí Boha*“¹⁰⁰

Chválu Stvořitele považuje Jemelka za hlavní cíl svého uměleckého snažení. K uvedené vitráži nabízí následující zamyšlení:

„Všechno tvorstvo chválí Boha. První okno by mělo být plné slunce. Symbolizuje cestu ze tmy do světla, tedy přesněji z „noci ukřižování“, kdy se nebe zatmělo. Na pozadí břevna kříže vytryskává slunce-světlo, energie, život-tedy Kristus. Tim, že se pro nás nechal Kristus umučit, vytryskla obrovská energie-napořád do dalších dní, věčná energie, která se rozlévá dodnes. Ze středu té tmy-ve vitráži z fialových a temných modří, „roztrhlé opony nebe“, vystříkují kapky krve-rudé bolesti, „svatozáře krve mučedníků“. Mísí se s krví Kristovou a padají dolů k nám, sem na zem do nás-těžké kapky do kvetoucích jabloní. Rány, jizvy, brány ze slunce otvírají život krajině. Sady zelenobílé jarní zeleně jsou kropeny sluncem. Velikonoce. To je levá strana okna dole-to kropení krví. Na opačné pravé dolní části okna se vše rozsvěcuje - zlatožluté fanfáry trub, vodotrysk trub a andělů, bílá a zlatá - znovu se slaví vzkříšení. Aleluja. Kristus z hrobu

⁹⁸ „Soubor všech čtyř velkých vitráží, z nichž každá má plochu 35 m², je vynikajícím dílem olomouckého akademického malíře Jana Jemelky. Náš chrám se tak z uměleckého hlediska zařazuje mezi ty nejpozoruhodnější, postavené v naší zemi po roce 1990. Vitráže vyrobila a instalovala firma Glass Vitrage z Bakova nad Jizerou.“ Římskokatolická farnost Ostrava - Pustkovec, *Sakrální objekty v Ostravě – Pustkovci, Kostel svatých Cyrila a Metoděje*. [16. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

⁹⁹ Srov. SPÁČIL, L., *Jan Jemelka – Chvála světla*. Brno. Bakalářská práce, 2008. s. 19. Lukáš Spáčil, toho času student Masarykovy univerzity v Brně, při psaní své bakalářské práce v rozhovoru s Janem Jemelkou zaznamenal jeho autentické vyznání: „Jednu z nejkrásnějších prací s Černouškem jsem měl v Pustkovci, v Ostravě – Porubě.“

¹⁰⁰ Viz příloha 5, s. 93.

*vstal! To je nesmírná radost, potvrzení a smysl všeho. Pravá radost je žhavá, i když třeba tichá...*¹⁰¹

Při pohledu na tuto vitráž se nám může jevit práce Jemelky podobná práci ikonopisce.¹⁰² V tomto duchu můžeme pak všechny jeho vitráže číst jako barevný text. Pod vlivem jeho zamyšlení i pohledu na samotnou vitráž můžeme vnímat tajemství hmoty, skrze kterou se světlo dere směrem k divákovi. Jedná se o drama, které se odehrává v hlubinách vesmíru, v jeho minulosti, současnosti i budoucnosti do konce času. Světlo Ducha svatého je však neměnným základem.¹⁰³ Temnota se zde jeví jen jako mrak, který stojí mezi člověkem a věčným světlem. Zdroje samotného světla se však nedotýká. V centru této vitráže je umístěn kříž a z pozadí kříže tryskají paprsky toho slunce, jež nezná západu.¹⁰⁴ Veškerý život stojí na světle. Není možné přehlédnout počátek, v němž se rodí světlo. Při hlubokém zamyšlení naší pozornosti neunikne motiv kříže. Na něm bylo ukřižováno Světlo světa-Ježíš Kristus. Proud světla vycházejícího z Kristova kříže se rozlévá stále do celého prostoru vesmíru a do lidských dějin.¹⁰⁵ Celý vesmír vychází ze světla a ke světlu směřuje. Vesmír je transparentní.¹⁰⁶

V sakrální stavbě - chrámu je důležitá každá část. Celek tvoří jednotlivé části, které jsou spolu navzájem organicky propojeny. Jemelkovy vitráže se

¹⁰¹ Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Sakrální objekty v Ostravě – Pustkovci, Kostel svatých Cyrila a Metoděje*. [12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

¹⁰² Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR, *Kompendium sociální nauky církve*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195- 014-1. s. 66-67. „*Církev je mezi lidmi jako živá ikona 'Dobrého pastýře,' jež vychází hledat člověka a nachází ho tam, kde je, tedy na existenciálních a historických podmínkách jeho života*“ (srov. Lk 15,4-7).; Srov. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*. Praha: Paulínky, 2006. ISBN 80-86949-03-6, čl. 12.

¹⁰³ Srov. CHAUCHARD, P., VIALLET, F. A., CUÉNOT, C., Pierre Teilhard de Chardin, *Svatá hmota*. s. 68-69.

¹⁰⁴ Srov. *Český misál, Velikonoční chvalo zpěv*. s. 250-253.

¹⁰⁵ Srov. Przywara, E., *Modlitby tohoto věku*. 1. vydání, Olomouc: Centrum Aletti, 2006. ISBN 80-86715-52-3. s. 55.

¹⁰⁶ Srov. STÖRING, H. J., *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-041-9. s. 453: „*Předměty bytí světa jsou transparentní. Jsou průhledné, jsou to šifry*“, *symboly, jimiž prosvítá transcendence*.“

svou působivostí stávají důležitou částí celku, prorážejí hmotu stěn chrámu, aby do něho mohlo pronikat světlo.¹⁰⁷ Světlo pronikající velkoplošnými okny se stává stavebním prvkem, který buduje celý vnitřní prostor ve všech částech dne¹⁰⁸ a nese v sobě poselství počátku prvního dne a první noci, prvního večera i prvního jitra, ale i dnů dalších (srov. Gen 1,5).

2.2.2 Vitrážové okno „Panna Maria, Královna míru“¹⁰⁹

Krista, kterého tvorstvo chválí za jeho dílo spásy a za jeho nikdy nekončící lásku k člověku, nemůžeme vnímat odděleně od života jeho matky Panny Marie. Invokace k Panně Marii, Královně míru, se ozývá v církvi velmi často. A proto po vitráži Tvorstvo chválí Spasitele, zcela logicky následuje vitráž s tématem Panny Marie, Královny míru.

„Panna Maria, Královna míru. Při práci na druhém okně, tzv. „mariánském“, ještě zuřila v Jugoslávii válka. Proto je dole nápis bellum –válka a pax –mír. Panna Maria je zde znázorněna jako Královna míru-tolik potřebná ochrana v celých dějinách lidstva. „Pod ochranu tvou se utíkáme...“

V celé spodní části okna je země. Země nasáknutá bojem (vpravo dole), to je válka. V růžích jsou trny bolesti. Ze sedmibolestného srdce vyrůstá kytice žhavá utrpením. Strom vyrvaný z kořenů-pod ním rodina-tři ptáčky (pravá část okna směrem ke středu okna). Sad rozkvetlých stromů a luk (levá část okna dole ke středu vitráže)-zemský ráj to napohled (květy dne, ptáčí namlouvání, čas lásky). Noční květy, krajina utichlé tajemné noci (levá část okna dole úplně do kraje). Nad těmito podobami země se vine linie lemu roucha Panny Marie zdobená korálky růžence. Uprostřed růžencové šňůry (střed okna, ve spodních cípech dvou středových polí) je silueta hlavy Panny Marie se dvěma studánkami očí. Celou střední plochu vitráže (od levého až k pravému okraji okna) vyplňuje plášť Panny Marie. Maria ochránkyně rozprostírá svoji náruč pláště nad celým světem. Směrem nahoru do okna plášť mizí a „rozpouští se v nebe“. Okno se rozzařuje. Ve středních dvou polích nahoře je koruna-„diamant celé vitráže“. Mariánské symboly-žena oděná sluncem s měsícem pod nohama... Velký srpek měsíce veze jako loď korunu

¹⁰⁷ Srov. FLORENSKIJ, P. A., *Obrácená perspektiva*. Orthodox revue, časopis pro pravoslavnou teologii, ISSN 1212-1592, s. 109: „...kresby dětí ve vztahu k perspektivě a zvláště ve vztahu k obrácené perspektivě živě připomínají kresby středověké, nehledě na úsilí pedagogů vnutit dětem pravidla lineární perspektivy; a až se ztrátou bezprostředního vztahu ke světu ztrácejí děti obrácenou perspektivu a podřizují se vnucenému systému. Takto postupují nezávisle na sobě všechny děti.“

¹⁰⁸ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 233-235.

¹⁰⁹ Viz příloha 6, s. 94.

*Panny Marie Královny. Hvězda se rozzářila. Nebem pluje oslavené Mariino Mateřství-královna, matka nás všech.*¹¹⁰

Jemelka celý cyklus vitráží zpracovává po stránce teologické, a to jak z hlediska christologie, tak i mariologie. Jeho vitráže jsou zhmotněnou formou zamyšlení nad tajemstvími vtělení a jejich vztahu ke stvoření. On sám říká v rozhovoru s Janem Regnerem: „*Inspiraci hledám všude.*“¹¹¹

Kříž a zmrtvýchvstání předpokládaly vtělení, které si neumíme představit bez Panny Marie. Panna Maria se bezprostředně stala účastnicí základní události dějin spásy a to vtělení (Lk 1,26-38; srov. Jn 1,1-14).¹¹² V některých kostelích střední Itálie bývá Panna Maria uctívána také jako Madona světla. Mariina úloha může být také znázorněna obrazem měsíce, který nesvítí vlastním světlem, nýbrž světlem slunce, které odráží na zemi. Ani Mariino světlo není jejím vlastním světlem, nýbrž světlem Kristovým. V tomto smyslu je zrcadlem, poněvadž z jejího bytí se odráží na církev Kristovo světlo. Měsíc, který přináší světlo, i když slunce zapadlo, a dříve, než opět vyjde, vnímají často ti, kterým Maria svítí, když procházejí nocí víry. Podobně ji vnímají i ti, na které doléhají zkoušky, kdo žijí ve tmě hříchu, a to tenkrát, jestliže se k ní obrátí a vzývají ji. Měsíc má tu pozoruhodnou vlastnost, že když ráno vyjde slunce, nesnaží se mu vyrovnat, ale ustoupí. Když Kristus navštíví duši svou přítomností, Maria ustoupí a obdobně jako Jan Křtitel¹¹³ řekne: „*Ženich je ten, kdo má nevěstu. Ženichův přítel, který u něho stojí a čeká na jeho rozkaz,*

¹¹⁰ Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Sakrální objekty v Ostravě – Pustkovci, Kostel svatých Cyrila a Metoděje*. [12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

¹¹¹ Regner, J., *Dílo Jana Jemelky: Jak povstávají doteky*. 15. 1. 2009. Jesuité.[12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.jesuit.cz/clanek.php?id=339](http://www.jesuit.cz/clanek.php?id=339).

¹¹² Viz příloha 7, s. 95.

¹¹³ Viz příloha 8, s. 96.

*upřímně se raduje, když slyší ženichův hlas. A tak je má radost dovršena. On musí růst, já však se menšit“ (Jn 3,29m-30).*¹¹⁴

Takto nás Panna Maria uvádí do dalšího tématu vitrážového okna *Boží chvály*. Je jako věrná průvodkyně putujícího božího lidu, který chrání svými přimluvami před zlobou a hříchem. „*Příklad svatosti nejsvětější Panny nabádá věřící, aby vzhlíželi k Marii, která září jako vzor ctností celému společenství vyvolených*“.¹¹⁵ Boží chvála byla Marii bytostně vlastní, o čemž svědčí i její Magnifikat (srov. Lk 1,46-55).

2.2.3 Vitrážové okno „Boží chvály“¹¹⁶

Tvůrce této vitráže nám uvádí důvody, proč máme chválit Stvořitele. První a základní důvod je ten, že Bůh se ve své lásce člověku zjevil, i když on se proti němu provinil. Toto zjevení probíhalo v dějinách spásy postupně. Ale klíčový moment je zjevení v hořícím keři, když říká Mojžíšovi: „*Jsem, který jsem*“ (Ex 3,14n).¹¹⁷ A dalšími klíčovými momenty, kterými se dějiny spásy uzavírají, jsou Kristovo vtělení, ukřižování, zmrtvýchvstání a nanebevstoupení.

„Boží chvály. Okno je umístěno nad kůrem, odkud zní hudba a zpěv. Bože, chválíme Tebe... Chvály země, jejímž středem je Srdce Ježíšovo. Chvály všeho stvořeného s vděčností a pokorným uznáním Tebe. Píseň celého stvoření obklopuje Krista a tlačí se k němu. Srdce Ježíšovo je středem všeho dění. Je to srdce rozdrásané ostnatým drátem trní světa. Kapky rudé krve z něj tryskají. Srdce je rozryto našimi hříchy, obsypáno boláky našich bolestí na druhých spáchaných. Srdce je uprostřed otevřené, pro nás probodené. Ze srdce (po obvodě okna dolů obloukem) vede tepna rudé krve. Spojuje hořící keř s hořícím srdcem. Zde se spojuje Starý a Nový zákon. Starý zákon symbolizuje hořící Mojžíšův keř. Tento keř je v levé polovině bohatě rozkvetlý zlatým deštěm. Pravá

¹¹⁴ Srov. CANTALAMESSA, R., *Maria, zrcadlo církve*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995. ISBN 80-85527-80-4, s. 208-209.

¹¹⁵ MEZINÁRODNÍ PAPEŽSKÁ MARIÁNSKÁ AKADEMIE, Matka Páně, *Památka - Přítomnost-Naděje: List MPMA adresovaný těm, kdo se zabývají mariologií*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 88-900609-9-9, /dále jen MP/ čl. 57.

¹¹⁶ Viz příloha 9, s. 97.

¹¹⁷ Viz příloha 16A, s. 104

strana keře, zelená potemnělá země neshoří, ač doutná, plane plamenem. V ohni je odraz srdce, stín vpitý do živého těla. Skrytý v keři hoří krev. Propojení dvou srdcí. Levou krajní část okna tvoří krajina pouště-plazící se hadi, záhadní živočichové počátečních dnů stvoření... Vitr vane pouští... Život na milované zemi se rozvíjí. Shora mezi keřem a pouští vychází měsíc a hvězdy. Vitr je tiše provívá... Na úplně opačné straně okna vpravo je výsek rajske krajiny-poetické zákoutí vztahů i nezníčené přírody. Voda, louka, ryby, plameňáci, hraní zvířátek, námluvy. Duch se vznáší nad vodami. Nahoře nad hořícím keřem vpravo od srdce se odráží zmrzlá ledová krajina. S něhou položené blankytné nebe převyšuje hory. Láska hory přenáší.¹¹⁸

Nedivíme se, že Jan Jemelka je uchvácen tajemstvími, která, jak sám píše, chtěl vyjádřit touto vitráží. Profesor Pospíšil ve své knize *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel* o tom píše: „*Vtělení Syna je tedy především zjevením fascinující, nepochopitelné a ze strany člověka naprosto nezasloužené Boží lásky k člověku a celému stvoření.*“¹¹⁹

K tajemství spásy se mnoho lidí přibližuje skrze vnímání Srdce Ježíšova. Většina lidí totiž všezahrnujícímu symbolu srdce rozumí jako živému zdroji lásky, porozumění, obětavosti, vnímá krásu lidského nitra, ale především srdce samého Boha. Současně také člověk vnímá jeho zranitelnost. Touto cestou dokáže uvidět Boha soucítícího, ale také dárce všech opravdových dober. Srdce, jež žilo v Ukřižovaném Kristu, je pramenem, z něhož vyvěrají svátosti Boží lásky. Ctitelé Božského Srdce tak vytvářejí součást církve, která nepodléhá vnímání Boha jako teoretického předpokladu, nýbrž jako živé skutečnosti.¹²⁰ Janu Jemelkovi se podařilo na jeho vitráži vytvořit prostor, který tím, že řadou motivů obklopuje obraz Kristova srdce, tuto realitu podtrhuje.

¹¹⁸ Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Sakrální objekty v Ostravě – Pustkovci, Kostel svatých Cyrila a Metoděje*. [12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

¹¹⁹ POSPÍŠIL, C. V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 1. vydání, Praha: Krystal OP, 2000. ISBN 80-85929-38-4, s. 153.

¹²⁰ Srov. POSPÍŠIL, C. V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. s. 245.

Při pohledu na Ježíšovo Srdce před námi vyvstává reflexe hmotného předmětu, od které je potřebné v rámci křesťanské nauky vírou postoupit od nazírání Ježíšovy lásky jako lidského citu, ke kontemplaci a adoraci jeho božské vlité lásky. Tyto dvě formy lásky jsou navzájem spojeny tajemným svazkem. Jestliže lidskou lásku přirozenou i vlitou rozjímáme ve vztahu k Srdci Ježíšovu, uvidíme tyto formy lásky v nové podobě. Tato podoba lásky, která se snaží napodobit lásku Srdce Ježíšova, se pak začne podobat lásce božské.¹²¹

O Srdci Ježíšově málokdy dokážeme rozjimat, aniž bychom se dotkli mateřského srdce Mariina. Něhu jejího srdce autor vitráží, o kterých pojednáváme, vyjadřuje svým charakteristickým uměleckým rukopisem na čtvrtém vitrážovém okně, které nazval *Chvály nebe*.

2.2.4. Vitrážové okno „*Chvály nebe*“¹²²

Necháme-li na svou mysl zapůsobit světelný obraz, který vitráž vytváří, v kontextu, který nám nabízí autor, můžeme občerstvit svou radost z víry po vzoru Panny Marie radující se ze vzkříšení svého Syna.

„Srdce na dlani. Něžné srdce, něžně na dlani nabízené. Položené a vstávající hořící láskou. Vylétají z něj ptáci i květy. Tmavá brána je brána smrti. Hrob s podnoží sedmi mečů vbodávaných neustále námi. Zraňujeme k smrti Mariino sedmiboletné srdce. Smrtelný motiv vyplňuje levou krajní část okna vklíněnou do klenby stropu. Z Mariina teplého hřejivého srdce vzlétají květiny. Tvoří věnec Neposkvrněné Panny. Je to věnec vítězný, ale zároveň protkaný květy smutku i bolesti, věnec mučednický. Celý věnec letí vzhůru do nebe, aby na něj všichni mohli vidět. (Motiv květinového věnce rámuje celý střed okna a prochází přes všechna čtyři centrální pole vitráže. Podporuje celé okno.)

¹²¹ Srov. PIUS XII, *Haurietis aquas*. Encyklika, In *Božské Srdce, Teologická reflexe*. Olomouc: Refugium, 2002. ISBN 80-86045-86-2. HA s. 43.

¹²² Viz příloha 11, s. 99.

*Srdce Mariino, něžností pokropené... Jak nejlépe vyjádřit Mariino srdce? Živostí a silou ohně, jemností a krásou květin. Vpravo jsou andělé kolem Ježíšova narození v Betlémě. Hvězda září. Tam je druhá brána, brána do světla.*¹²³

Autor rozjímá Mariinu něhu, její ničím neposkvrněné bytí přebývajících mezi anděly a procházejících temnotou do věčné slávy. Panna Maria, která jako první člověk byla přijata do nebeské slávy s tělem i duší, se v nebi za nás mocně přimlouvá. Mariino mateřství¹²⁴ bylo jednak pozemské, kdy byla skromnou ženou. Toto mateřství pokračuje i v nebi. Jestliže věříme v to, že Duch svatý v nejvyšší míře dal Panně Marii přimluvnou moc, pak naše radost z toho, že nás přimlavy provázejí na naší pozemské pouti, utvrzuje i naši naději v náš život věčný.¹²⁵

Mariina přimluvná moc je zakotvena ve vyznání víry, když říkáme, že věříme ve společenství svatých. Mezi svatými, kteří jsou už u Boha, Panna Maria vyniká svatostí a je oprávněný předpoklad, že její přimlavy mají zvláštní sílu.

Úcta k Panně Marii posiluje naději vyplývající z naší víry zvláště tehdy, vnímáme-li ji jako dar¹²⁶ v kontextu toho, že Ježíš je darem adresovaným lidstvu, kterým vyjádřil nejdokonalejším způsobem svou lásku k člověku. Při rozjímání trinitárního Boha věříme, že Syn a Duch svatý jsou nejvzácnější, nevýstižné dary Otce lidstvu, které nelze s ničím srovnávat.¹²⁷ Ve své

¹²³ Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Sakrální objekty v Ostravě – Pustkovci, Kostel svatých Cyrila a Metoděje*. [12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

¹²⁴ Viz příloha 13, s. 101.

¹²⁵ Srov. CANTALAMESSA, R., *Maria, zrcadlo církve*. s. 207-208.

¹²⁶ Viz příloha 10, s. 98.

¹²⁷ Srov. MP, čl. 74.

Trojediné lásce Bůh daroval skrze Ježíše církvi mnohé dary, mezi nimiž je také jeho vlastní matka.¹²⁸

„Rovněž Maria ve svém specifickém postavení Matky je darem Boha a Ježíše lidstvu. Přijmout takový dar-jak to učinil milovaný učedník, když k sobě přijal Ježíšovu Matku (srov. Jan 19,27) - znamená vykonat úkon kultu, jež můžeme definovat jako křesťanský, poněvadž má základ v ustavujícím slově Kristově: 'To je tvá matka' (Jan 19,27).“¹²⁹

V našich stručných pojednáních jednotlivých vitráží vidíme, že se autor snažil ve vyvážené formě postihnout tajemství víry, která posilují důvěru a vnitřní radost křesťana, který tato tajemství rozjímá. V následující úvaze se budeme zabývat pátou vitráží, která se od těch, které jsme dosud zkoumali, zásadně liší.

2.2.5. Vitrážové okno „Duha Božího Milosrdenství“¹³⁰

Nyní se zamyslíme nad poslední vitráží, která zobrazuje zcela zjevně jediný symbol, a to duhu. K této vitráži autor neuveřejnil žádné vlastní zamyšlení. Vitráž se nachází mezi dvěma dvojicemi vitráží a pomyslně je spojuje, tak jako duha spojuje pomyslné nebe a zemi, když se svým vrcholem dotýká Božího a svými konci pozemského, přičemž si zachovává po celé délce stejné barvy. Víme z Bible, že Hospodin při obnovení života na Zemi po potopě, ustanovil duhu jako znamení smlouvy, že už nikdy nezničí Zemi potopou (srov. Gen 9,13-14). Tím současně zjevil svou moc a lásku k člověku, protože do té doby byla duha symbolem válečného božstva a nyní se stala symbolem bezpečí a jistoty.¹³¹

¹²⁸ Srov. MP, čl. 74.

¹²⁹ MP, čl. 75.

¹³⁰ Viz příloha 14, s. 102.

¹³¹ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*. s. 131.

Vitráž v budoucnosti nebude celou vidět, protože před ní budou umístěny varhany, což může navozovat také reflexi na naši pozemskou realitu, protože duhu na obloze zřídka vidíme celou a přesto i její část plně potvrzuje platnost Hospodinovy smlouvy.

Světlo této vitráže se rozlévá do celého prostoru chrámu a její motiv se promítá do místa obětiště. Presbytáři¹³² dominuje obětní stůl,¹³³ před kterým je umístěna plastika akademického sochaře Josefa Staňka mladšího¹³⁴ znázorňující Abrahámovo obětování syna Izáka.¹³⁵ V okamžiku, ve kterém se na přední část obětního stolu promítne obraz duhy, křesťanovi, který se tím nechá oslovit, proběhnou hlavou všechny významné oběti dějin spásy až po nejvyšší oběť Kristovu. V paprscích světla pronikající touto vitráží Duhy Božího Milosrdenství, které tvoří lineární osu, vidíme velká biblická témata: Obětování syna Izáka, Obětování Krista v hostině Poslední večeře, Ukřižovaného Krista na kříži¹³⁶. Jsou to velká *znamení smlouvy*, v nichž můžeme zahlédnout věčnost otevírající se vykoupenému člověku v tomto chrámu.

„Je tedy duha i zde, starým znamením smlouvy. Bůh jako soudce světa zůstává milostivým Bohem své církve. V Božím zaslíbení v Gen 9,9n se plní a naplnilo v ukřižovaném a zmrtvýchvstalém Kristu (srov. Zj 5).“¹³⁷

Protože duha je na pohled nejisté světelné vlnění a přesto reálné, blíží se obrazu lidské křesťanské spirituality. Život člověka je také ve vztahu

¹³² Viz příloha 12, s. 100.

¹³³ Viz příloha 15B, s. 103.

¹³⁴ Srov. Římskokatolická farnost Ostrava – Pustkovec, *Sakrální objekty v Ostravě – Pustkovci, Kostel svatých Cyrila a Metoděje*. [12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm](http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm).

¹³⁵ Viz příloha 15A, s. 103.

¹³⁶ „Přemyslovský kříž“ - znázorňuje nejenom Ukřižování, ale i symbol Stromu života. Srov. Národní kulturní památka, rejstříkové číslo: 37-26582.

¹³⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*. s. 131.

k existenci vesmíru velmi pomíjivý. Jako v kapce vody, tak se i v křesťanově myslí víra v Boha jakoby rozkládá do lásky, milosrdenství, pokoje a ostatních atributů spolubytí s Bohem. Tuto myšlenku rozvíjí Chardin ve své knize *Místo člověka v přírodě*, kde říká:

„Nemá u něho převládat rozum, nýbrž intuice, hudba, nemějme žádné obavy: Rozloží se u duchů jím zasažených do celé světelné duhy. Krása, jednodušší než jakákoli idea, se s přesvědčivou silou ukáže předstupněm a generátorem idejí.“¹³⁸

2.3 Charakteristika přístupu Jana Jemelky k realizaci uvedených vitráží

Charakteristické pro Jana Jemelku je skutečnost, kterou lze jednak vypořádat a kterou i on sám o sobě říká, že zdroje pro inspiraci má mnohostranné. Jemelka je mistr ve sdělování reality způsobem, který otevírá pohled do druhé, třetí a dalších vrstev skutečnosti, na jejichž konci můžeme zahlédnout Boží inspiraci.¹³⁹ Jemelka je fascinován hmotou skla, kterým proniká světlo do prostoru chrámu. Miluje onu symfonii lidské spolupráce, která je skryta v tvorbě vitráží a dosahuje svého vrcholu „věčného světla“ ve vrcholném setkání v sakrálním prostoru, v němž „hovoří Bůh s člověkem i člověk s Bohem“.¹⁴⁰

¹³⁸ CHARDIN, P. T. DE, *Místo člověka v přírodě*. 2. vydání, Praha: Svoboda – Libertas.1993. ISBN 80-205-0309-9. s. 98.

¹³⁹ Srov. KKC 2717.

¹⁴⁰ Srov. PAULAS. J., *Když to ladí, vzniká něco výjimečného*. Cyrilometodějský kalendář 2012. Katolický týdeník, ISBN 978-80-86615-24-0. s. 44.

2.3.1 Jemelkovo sdílení

Akademický malíř Jemelka upoutává i tím, že je ochoten se podělit s ostatními i o své hluboké vnitřní tvůrčí zážitky.¹⁴¹

„Olomoucký malíř se svěřil, že mu je zdrojem inspirace vše, co ho obklopuje, ale i vnitřní prožitky. 'Inspirace vychází sama z toho, co prožívám - venku i nejintimněji - v kráse i v bolestech. A pak je tady zřejmě cosi, co skrze mne, umělce, může být řečeno lidem prostřednictvím symbolu. To je to, po čem toužím: dokázat oslovovat - tázáním se, radostí z krásy, děkováním, obdivem, voláním, 'svěřuje se Jemelka, pro kterého je umění především prostředkem k oslavě Boha.'“¹⁴²

V celém cyklu vitráží se při práci dotýká tajemství Kristových i Mariiných. Můžeme je vnímat jako barevné skleněné variace na křesťanská tajemství, které díky proměnám světla nabývají nevšední dynamiku.¹⁴³ V práci se sklem a následně se světlem vyjadřuje Jemelka jakoby personifikovanou modlitbu.¹⁴⁴

Jan Jemelka vnímá potřebu sdělovat lidem žijícím v současnosti Boží tajemství. Činí to svým osobitým způsobem. Zejména akcentuje tajemství spásy a vykoupení. Celé jeho dílo se jeví jakoby prozářené láskou a františkánskou prostotou, tvůrčím pohledem na všechno stvoření, kterého se dotýká svým srdcem, myslí a vůlí. Duchovní četba Jemelkových vitráží je na první pohled velmi náročná.¹⁴⁵ Jeho umění je však možné číst. Jen je třeba vstoupit do jeho kultury vnímání a způsobu uměleckého vyjadřování.

¹⁴¹ Srov. ALTRICHTER, M., *Příručka spirituální teologie. Studijní texty ze spirituální teologie XI*. Olomouc: Refugium, 2007. ISBN 978-80-86715-00-1. s. 129.

¹⁴² Regner, J., *Dílo Jana Jemelky: Jak povstávají doteky*. 15. 1. 2009. Jesuité.[12. 10. 2011], dostupný z [www: http://www.jesuit.cz/clanek.php?id=339](http://www.jesuit.cz/clanek.php?id=339).

¹⁴³ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 232.

¹⁴⁴ Srov. KKC 2658.

¹⁴⁵ Srov. ALTRICHTER, M., *Příručka spirituální teologie. Studijní texty ze spirituální teologie XI*. s. 42-49.

2.3.2 Hloubka uměleckého pohledu Jana Jemelky

Z tohoto hlediska pak vnímáme umělcovu tvorbu jako vnitřní modlitbu, která je jedinečná ve vztahu k času, k osobě i k prostoru.¹⁴⁶ Nelze se tedy divit, že jeho dílo není vždy a každému na první pohled zcela srozumitelné. Nicméně však vnímavého člověka nenechá lhostejným.

„Rozjímání je hledání v modlitbě, které uvádí v činnost myšlení, představivost, city a touhu. Jeho cílem je, aby si člověk ve víře přivlastnil předmět, o němž uvažuje a který konfrontuje se skutečností svého života.“¹⁴⁷

Na umělcově díle vidíme, že skutečnost prožívá jako osobní, a že ji poznává v její komplexnosti. Hloubka jeho poznání pokračuje stále výš od prvních praktických poznatků. Kroky, které již vykonal, nepopírá ani je nevyklučuje, ale proniká je novou inspirací, a tak se poznání pro něj stává stále více poznáním životním. Ovlivňuje i jeho osobní jednání a postoje. Z toho pro něj plynou důsledky, se kterými se musí vyrovnávat. Poznatky ze světa rozbitého, rozděleného, který nechává události upadat do zániku a zapomnění, musí je zpracovat tak, aby je dokázal uchopit a vstoupit do prostoru, kde všechno stvořené je ve spojení se Stvořitelem. Jedná se o dialog s Tvůrcem.¹⁴⁸ Moudrost přivádí umělce k osobní lásce, která se pro něj stává vnitřní skutečností. Pak ho přitahuje moudrost tvorů, a v ní pak odkrývá Moudrost Boží, která je základem všeho bytí. Realita moudrosti a lásky ho ušetří zbytečného kroužení mysli kolem imanentismu, monismu, blaženého patření, poznatelnosti Boží podstaty a přirozenosti atd. Právě poznání znamená vždy

¹⁴⁶ Srov. EVDOKIMOV, P., *Žena a spása světa*. s. 96.

¹⁴⁷ KKC 2723.

¹⁴⁸ Srov. PAULAS, J., *Když to ladí, vzniká něco výjimečného*. s. 42.

osvobození od nejistot a zmatků a nenastoluje ovzduší poddanství a nesvazuje absolutní povinností.¹⁴⁹

2.3.3 Užití vitrážového umění v současných podmínkách křesťanské formace

Problémy křesťanské formace se zabýváme ve všech kapitolách, ovšem pokaždé v jiném kontextu. Nyní chceme pohlédnout na to, jak při křesťanské formaci využít takového druhu umění, který realizuje Jan Jemelka ve svých vitrážích.

Protože současný společenský vývoj směřuje z důvodů, které nebudeme rozebírat, ke zplošťování citů a mezilidských vztahů, měla by křesťanská formace působit proti tomuto trendu. Křesťanství ve své podstatě dbá o realizaci a kreativní rozvoj všech pozitivních vlastností v člověku. K tomuto cíli využívá církve mnoha prostředků, kterými se zabývá pastorální teologie. Zde se chceme pouze dotknout využití umělecké tvorby.

Má-li se rozvíjet lidský potenciál a nacházet své opravdové naplnění v Bohu, musí se kulturní prostředí, v němž člověk žije, pozvedat k božským ideálům. Vrcholem úsilí o naplňování všech božských ideálů je úsilí o naplnění lásky. V knize *Nové cesty pastorální teologie* Rupnik říká:

„Dospíváme tedy k závěru, že kultura a spása nejsou rozlučitelné. Nemusíme dokonce vědět o daru vykoupení, avšak milosrdná láska, která nás směřuje k druhému člověku a uschopňuje nás obětovat sama sebe pro navazování kontaktů, zviditelňuje dílo spásy. V tomto smyslu tedy vnímáme, že základním kamenem kultury je esenciální hodnota tvořící všechny ostatní hodnoty, významy, znamení a symboly. A touto zakládající

¹⁴⁹ Srov. RUPNIK, M., I., *Až se stanou umění a život duchovními*. s. 49.

*hodnotou je láska. Proto má pravdu Nikolaj Arsenjev, když tvrdí, že láska je smyslem kultury.*¹⁵⁰

Tento způsob vnímání při bližším seznámení s Jemelkovým dílem můžeme vnímat jako jemu zcela vlastní.¹⁵¹

2.3.4 Jemelkovo dílo jako součást formace a pastorace

V celém pojednání o vitrážích Jana Jemelky umístěných v chrámu svatého Cyrila a Metoděje v Ostravě - Pustkovci, jsme viděli, že svým specifickým způsobem se snaží prostřednictvím hlavního symbolu-světa¹⁵² modifikovaného barvami skla,¹⁵³ vyjádřit lásku jako povznášející esenci lidského života. Přicházejí-li do chrámového prostoru, ve kterém jsou vitráže umístěny, lidé disponovaní k přijetí víry, mohou být ovlivněni setkáním s touto formou umění k větší kreativě projevů víry. To může přispívat růstu a posilování společenství kolem kněze, který je správcem farnosti. V úvodu knihy *Nové cesty pastorální teologie* profesor Ambros říká:

*„Kromě toho musí církev dnešnimu člověku pomoci pochopit nutnost spásy a skutečnost, jakou jí dává osoba Kristova. Bere na sebe povinnost jej zároveň zcela přesvědčit o síle hlubokého splynutí v radosti modlitby a prožitku vši pomoci, jakou mu Bůh dává v Kristu, v liturgickém a duchovním společenství církve. Knězi by v jeho poslání měla pomáhat celá církev jako živé společenství. Zpočátku jde možná jen o úzký okruh lidí, ale každým dnem se tento okruh rozšiřuje.“*¹⁵⁴

Rozvinout v tomto duchu konkrétní pastorační úsilí je náročné a vyžaduje osobní nasazení kněze. Kněz musí znát prostředí, ve kterém rozvíjí pastorační úsilí, nejen co do materiálních podmínek, ale i co do modelů sociální komunikace, které v oblasti jeho působení převažují. Nemůže proto, chce-li

¹⁵⁰ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 527.

¹⁵¹ Srov. RUPNIK, M. I., *Až se stane život a umění duchovními*. s. 50.

¹⁵² Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 232-233.

¹⁵³ Srov. SPÁČIL, L., *Jan Jemelka – Chvála světla*. s. 21.

¹⁵⁴ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 7.

dosáhnout reálných výsledků, vstupovat do pastorače s paradigmaty, které si vytvořil na základě teoretického vzdělání, vlastních představ, nadšení. Jsme si vědomi, že výsledky každého pastoračního úsilí jsou v rukou Božích, ale přesto nás nic nezabavuje povinnosti dát našich pět chlebů, či hodit sítě (srov. Mt 14,17, Lk 5,4).

Budeme-li se snažit provádět pastorači podle nějakého univerzálního modelu, můžeme být mimo realitu. Proto je nutné, aniž bychom snižovali význam teoretické přípravy, formovat lidi, které posíláme do pastorače (v první řadě kněze i laiky) tak, aby vedení právě láskou a porozuměním pro konkrétní potřeby lidí pochopili prostředí, ve kterém působí.

V tomto kontextu pak lze využívat sakrálních prostor a uměleckých děl v nich instalovaných k preevangelizaci i posílení výsledků formace a pastorače. Pro schopnost vnímat umění a nechat je rozeznít v nitru osobnosti platí zákonitosti, které nelze obejít. Tyto zákonitosti platí pro všechny druhy umění, nejzřetelněji to můžeme vnímat u hudby. Nemá-li člověk hudební sluch, mohou nejskvělejší hudebníci provádět nejskvělejší hudební díla a dotyčný nemusí reagovat vůbec, anebo mu to může být dokonce nepříjemné. Nemůžeme proto vytvořit byť ušlechtilý architektonický prostor, ve kterém jsou umístěna další výtvarná díla, eventuálně prováděná kvalitní hudba a spoléhat, že většina lidí (zejména současných a natož v průmyslové aglomeraci), bude významným způsobem oslovena.

V liturgii kněz může využívat pro pastorači mnohotvárnost forem umění pro navození vědomí o Boží kreativitě¹⁵⁵. Svou vlastní kreativitou, která se

¹⁵⁵ Srov. EVDOKIMOV, P., *Žena a spása světa*. s. 81-83.

blíží umělecké tvorbě, poukáže na kreativitu Stvořitele veškerého bytí, a tato pestrost, kterou vyjádřil, může opravdu oslovovat každého člověka.

„To platí i pro Písmo. Tradice se nikdy nezříkala různých oborů, aby mu lépe rozuměla. Bez nich by jen stěží mohla vyložit nové věci. Ale bylo by naivní věřit, že všechno toto-samo o sobě-nám otevírá tajemství toho, co nám skrze Písmo má být zjeveno. Totéž platí i pro pastorači, kde je třeba číst v událostech naší doby, 'jak přichází stále ten, který je vždy přítomen', abychom užili krásného příměru Řehoře z Nyssy. Jestli se tak neděje, dáváme v sázku to, že se mineme cílem, to znamená, vložíme energii do úvahy - a následně do jednání, která nevedou člověka k duchovnímu pohybu.“¹⁵⁶

Tato slova říká autor sice o pomocných vědách v pastorači, ale jeví se dostatečně zřejmé, že bez výhrady platí i pro aplikaci umění v pastorači.

¹⁵⁶ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 75.

3. Křesťanská formace a pastorage v kontextu ostravské městské aglomerace

Ostravská městská aglomerace vznikala v důsledku rozvoje těžby černého uhlí a těžkého průmyslu. Má proto všechny základní charakteristické znaky průmyslových aglomerací v Evropě. Uvnitř aglomerací vznikají sídlištní komplexy, jejichž typické atributy nese i městská část Ostrava - Poruba.¹⁵⁷ V současné době jsou tyto celky v celé Evropě misijními oblastmi. Zvěstování Boží přítomnosti lidem, kteří zde žijí, se budeme snažit vidět v kontextu toho, co s sebou život v sídlišti přináší.

3.1 Důsledky ztráty vlivu církve v průmyslových centrech jako výzva

V průběhu novověku ztrácela postupně církev vliv na masy pracujících, zejména dělníků. Tento vývoj pokračoval a byl dovršen po druhé světové válce. Tuto skutečnost připomínáme, protože se dotýká i naší práce. Touto problematikou se zabýval zvláště intenzivně kardinál Suhard.¹⁵⁸ Pastorací mezi těmito vrstvami a jejich problémy se zabývali systematicky také Y. N. Congar a J. Maritain.¹⁵⁹

Je zřejmé, že vytratí-li se z určitého prostředí na sto a více let vliv církve, tento prostor podlehne sekularizaci, která se stává stále ofenzivnější.

¹⁵⁷ Srov. ROUBÍČEK, V., *Úvod do demografie*. Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-85963-43-4. s. 201.

¹⁵⁸ Srov. AMBROS. P., *Laik a jeho poslání, Mučednictví, svědectví*. s. 80-81.

¹⁵⁹ Srov. AMBROS. P., *Laik a jeho poslání, Mučednictví, svědectví*. s. 87.

V jednotlivých regionech působily na dělníky a zaměstnance různé vlivy-např. v Německu militantní nacionalismus a v Sovětském svazu a později v satelitních zemích militantní komunismus.

V těchto oblastech se postupně vyvíjí zvláštní subkultura zaměřená na uhájení alespoň základního životního standardu, eventuálně jeho drobná vylepšení. Pro lidi žijící v tomto okruhu neexistuje prakticky žádná perspektiva, jak změnit své sociální postavení, či místo působení. Fakticky se nic nezmění, i když se přestěhují do jiné průmyslové oblasti. Protože zvyšování kulturní úrovně vyžaduje prostředky, čas a vůli, v těchto vrstvách obyvatelstva, až na naprosto výjimečné jedince, tento proces neprobíhá.

3.1.1 Městská aglomerace jako misijní oblast

Potřebou misijního působení mezi masami sociálně slabších vrstev se zabývá řada církevních dokumentů, zejména papežské encykliky v minulém a současném století. V *Kompendiu sociální nauky církve* se praví:

„Zásada, kterou dnes nazýváme zásadou solidarity... Lev XIII., několikrát uvádí pod pojmem přátelství; ... Pius XI., ji označoval neméně význačným pojmem 'sociální láska', Pavel VI. rozšířil tento pojem o dnešní mnohostranné dimenze sociální otázky a hovořil o civilizaci lásky'“¹⁶⁰

Jak jsme již uvedli, přes tyto stanovené principy, pastorační práce církve mezi těmito vrstvami obyvatelstva po desítky let nebyla nikterak důrazná. Vytvořilo se tak společenství lidí, které je uzavřeno do svých vlastních zájmů, má svůj vlastní jazyk a v celku odmítavý vztah k přijímání jiných kulturních modelů, tedy i křesťanského. Proto zde nastupuje úkol působit v pastoraaci jako

¹⁶⁰ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR, *Kompendium sociální nauky církve*. s. 78.

v misijním prostředí, což vyžaduje, jak často připomíná prof. Ambros, nutnost inkulturace.¹⁶¹

Ve své knize *Církev, kultura, misie* vysvětluje, že inkulturace se musí odehrávat pod vedením Ducha Svatého, protože jeho působení v čase i v prostoru je univerzální a bez hranic. Jeho působení zasahuje společenský vývoj, dějinné události, národní kultury i náboženství. Na samotném počátku všech otázek člověka spojených s bytím a náboženstvím, které nemají nahodilý původ, ale vyrůstají ze samotné podstaty lidského bytí, je samotný Duch.¹⁶² Odvolává se při tom na encykliku RM, která o inkulturaci říká, že: „*znamená intimní proměnu autentických kulturních hodnot prostřednictvím začlenění do křesťanství a zakořenění křesťanství v různých kulturách.*“¹⁶³ Tyto principy platí pro formaci a pastorační práci stále.

3.1.2 Prostor pro formaci a pastorační práci

Specifické poměry v městském obvodu Ostrava-Poruba, včetně městské části Pustkovec, předurčují tuto místní část Ostravy za misijní oblast. Žije zde totiž mnoho lidí, kteří se s evangelní zvěstí vůbec nedostali do kontaktu.

Městský obvod Ostrava - Poruba prošel specifickým demografickým vývojem. Prudký poválečný rozvoj hutního a těžebního průmyslu vyžadoval příliv mnoha tisíců pracovníků. Do satelitních sídlišť, která v té době byla budována, se stěhovali převážně mladí lidé, kteří si chtěli zlepšit své materiální podmínky. Tito lidé nebyli připraveni na život bez sociálního zázemí rodin,

¹⁶¹ Srov. AMBROS. P., *Církev, kultura společnost, misie*. s. 138-139.

¹⁶² Srov. AMBROS. P., *Církev, kultura společnost, misie*. s. 81.

¹⁶³ AMBROS. P., *Církev, kultura společnost, misie*. s. 81.; RM 52.

přátel a známých. Tento deficit pak byl nahrazován překotným navazováním vztahů, které pro svou nezralost přinášely převážně tragické důsledky (rozvodovost, potratovost, kriminalitu). Tyto zkušenosti vedly k jakési obezřetnosti v navazování hlubších vztahů, a proto zůstávaly na úrovni spolužití v pracovních kolektivech, případně v zájmových činnostech. Tento vývoj mezilidských vztahů samozřejmě nikterak nepodporoval hledání kulturních hodnot, tím méně rozvoj duchovního života.¹⁶⁴

3.1.3 Principy působení církve v Ostravě - Porubě

Působení církve zde můžeme rozdělit na pastorační ve farnostech a na formaci mezi ostatním obyvatelstvem. Ve farnostech půjde zejména o snahu nepřipustit sekularizaci myšlení křesťanů. Mezi ostatním obyvatelstvem půjde o inkulturaci křesťanských principů, tak aby se připravovala půda pro následnou evangelizaci.

Mezi ostatním obyvatelstvem zvěstování bude probíhat formou inkulturace prostřednictvím laiků pečlivě vedených svými duchovními správci.¹⁶⁵ Úkolem laiků není vytvářet nové struktury, ale využívat možností, které církev poskytuje. Vlastním prostředím jejich evangelizačního působení je celý prostor společenského života, zejména na úrovni sociálních vztahů, kultury a oblast hromadných sdělovacích prostředků.¹⁶⁶

Zvláštní pozornost bude nutno věnovat rodinám a to i neúplným a mládeži, která stále více ovlivňuje společenské dění, ale sama se stává terčem neblahých vlivů působících v sekularizovaném světě.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Srov. ROUBÍČEK, V., *Úvod do demografie*. s. 190-193

¹⁶⁵ AA 10.

¹⁶⁶ *Mater et Magistra*, MM 236. JAN XXIII., Encyklika *Mater et Magistra* (15. května 1961), Zvon, Praha 1996.

¹⁶⁷ Srov. EN 71-72.

Inkulturace probíhá ve třech fázích. Jde o schopnost přinášet evangelní zvěst v jazyku daného kulturního prostředí - *překlad*. V tomto novém způsobu vyjadřování zvěstovat autenticky křesťanskou víru - *tvoření*. Převést získanou část společnosti do plné jednoty s životem církve - *harmonizace*.¹⁶⁸

Tuto práci mají provádět v první řadě kněží a řeholníci pracující v pastoraci. Tito přibírají ke spolupráci laiky. Je zde ovšem třeba dbát na to, že laici nemohou nahrazovat činnost těch, kteří pro ni byli svátostně ustanoveni. Profesor Ambros říká, že je nutno přijmout autentické vlastnosti kultury při současném rozlišení, odporují-li evangelijním principům či ne. Díváme-li se na inkulturaci z tohoto hlediska, upřednostňujeme takové hodnoty, které rozvíjejí křesťanské chápání lidské osoby.¹⁶⁹

3.1.4 Chrám v Pustkovci jako kompendium víry

Chrám svatého Cyrila a Metoděje se snažili jeho tvůrci vytvořit tak, aby se mohl stát nedílnou součástí žitého příběhu farnosti i celé obce Pustkovec. Celý projekt od počátku byl zaměřen tak, aby co nejlépe korespondoval s celým okolím.¹⁷⁰ Tento objekt je nositelem tvůrčí dynamiky, která dotváří, můžeme dokonce říci, přetváří životní prostředí obce.¹⁷¹ Tento obraz dokresluje i dominující věž chrámu, která nese na svém vrcholu rovnoramenný kříž.¹⁷²

¹⁶⁸ Srov. AMBROS, P., *Církev, kultura, společnost, misie*, s. 81.

¹⁶⁹ Srov. AMBROS, P., *Církev, kultura, společnost, misie*, s. 90-94.

¹⁷⁰ Srov. VINGT-TROIS, A., *Katedrála v srdci společnosti*. Salve: Revue pro teologii a duchovní život, 2012, Praha: Krystal, ISBN 1213-6301, s. 102.

¹⁷¹ Srov. ZAHNER, W., *Stavba kostelů a liturgie po II. vatikánském koncilu*. Salve: Revue pro teologii a duchovní život, 2012, Praha: Krystal, ISBN 1213-6301, s. 70-72.

¹⁷² Srov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*. 2. vydání, Brno: Barrister and Principal, 2012. ISBN 978-80-87474-57-0. s. 155-162.

Nejvýznamnějším motivem architektury chrámu je útvar střechy. Je završením stavby a její formace mluví o utváření vlastního prostoru stavby. Celá architektura stojí v kontrastu-vykročení do nového času a prostoru, do kterého křesťanství stále směřuje. Chrám je hmotným symbolem víry, který je duchovně spojen s byzantskou misí. Je novou výzvou uzavřenému prostoru, v němž vládne železobetonová konstrukce sídlištní výstavby. Touto výzvou je zastřešující kopule, která prolamuje hmotu směrem vzhůru k nebi. Celý exteriér stavby je dán liturgickým požadavkem celé konstrukce chrámu. Na vrcholu věže postavené mimo chrám dominuje kříž¹⁷³ a zavěšené zvony. Věž symbolizuje obrácení lidského srdce a napřímení člověka k vykoupnému lidství. K této nové kvalitě života vystupujeme točitým schodištěm přes sedm podlaží. V této symbolice můžeme číst navrácení člověka do „domu Božího.“¹⁷⁴

Tímto způsobem může začít čtení chrámu jako kompendium.¹⁷⁵ Realizovaná architektura se stává vztahem. Vztah stavby k okolí je mnohvrstevný. Můžeme jej vnímat v rovině souladu, či nesouladu s krajinou, okolní architekturou,¹⁷⁶ s rozvíjením nebo omezováním pohledů, ale klíčovou vlastností stavby je, že zprostředkovává vztah mezi tvůrcem stavby a lidmi, kteří s touto stavbou přichází do kontaktu. Kontakt může být vizuální, akustický, přicházející z vnějšího prostoru, z vnitřního prostoru,¹⁷⁷ anebo kinetický i hmatový.

¹⁷³ Srov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*. s. 41.

¹⁷⁴ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 179.

¹⁷⁵ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 593-596.

¹⁷⁶ Srov. VINGT-TROIS. A., *Katedrála v srdci společnosti*. s. 98.

¹⁷⁷ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 235-258.

Forma vizuálního vnímání proniká do lidské mysli a tvoří tam úsudek - hodnocení. Nese-li stavba jednoznačnou křesťanskou symboliku,¹⁷⁸ stává se zpřítomněnou formou křesťanského myšlení realizovaného uměleckou formou.

„Podívejme se například na otázku kostelů. Náboženské stavby nemají, po Ježíši Kristu, žádný smysl, poněvadž chrám byl zrušen Kristem a novým chrámem je jeho tělo, jímž jsme my. My jsme živými kameny jediné svatyně, kterou máme budovat. Zděné svatyně nemají jinou hodnotu než tu, že jsou odleskem chrámu, jímž je Kristus a který my budujeme svými osobnostmi.“¹⁷⁹

Přístupujeme-li k chrámu tímto způsobem, pak zde můžeme vyčíst přítomnost Krista samotného, přítomnost víry těch, kteří se zde již modlili, perspektivu vlastní víry i víry těch, kteří sem přijdou po nás, případně víry společenství, které je přítomné bohoslužbě. Tak se chrám stává skutečným kompendiem víry, protože nám ve zkratce připomíná, že jako Kristovi učedníci se máme odlišovat od prostředí, ve kterém žijeme, ale současně s ním být ve vztahu harmonie (srov. Sk 4,32). Vstoupíme-li dovnitř, podvědomě vnímáme, že jsme v prostoru, který je jistým způsobem výjimečný, protože v zásadě neslouží žádným pragmatickým účelům, ale je specificky uzpůsoben k Bohopoctě.¹⁸⁰

Ve vnitřním prostředí pak nacházíme kromě svatostánku,¹⁸¹ oltáře a kříže také jiná díla, která nás vedou cestou víry. Lavice s klekátky nám připomínají, že nám přísluší pokleknout před naším Tvůrcem a Spasitelem. Plastiky nám poukazují na jednotlivé události ze života Krista a církve. Od nepaměti je v křesťanských chrámech do řešení interiéru zakomponována práce se

¹⁷⁸ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 45-53.

¹⁷⁹ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 593.

¹⁸⁰ Srov. KKC 2696.

¹⁸¹ Viz příloha 16B, s. 104.

světlem.¹⁸² Chrám svatého Cyrila a Metoděje nese v sobě přítomnost celého křesťanského společenství, které v jeho prostorách přetváří samo sebe v pravý chrám Ducha.

Mohli bychom uvažovat přítomnost Božího lidu v kostele jako chrám v chrámu. Viditelná konstrukce chrámu tak vstupuje do trvalé interakce se společenstvím, které v ní slaví liturgii; tím způsobem hmota stavby proniknutá duchovní vizí¹⁸³ architekta přestává být mrtvou konstrukcí a stává se formou pastorage.

3.1.5 Chrám v Pustkovci jako centrum křesťanského společenství

Stejně tak společenství, které tvoří duchovní chrám budovaný účastí každého jednotlivého křesťana jako živého kamene (srov. 1 Petr, 2,4-5), se vlivem Ducha svatého stává stavbou.¹⁸⁴ Rozvoj křesťanské osobnosti je proces, který se stále uskutečňuje v čase a prostoru. Tento rozvoj se urychluje, pohybujeme-li se v prostředí, jehož cílem je naši osobnost rozvíjet. Sakrální stavba-chrám, tímto místem a prostorem je. Křesťanské společenství tento prostor potřebuje a touží po něm tak mocně, že z této touhy vyrůstají sakrální stavby, často neuvěřitelných rozměrů a krásy. V prostředí průmyslové městské aglomerace je uskutečnění této touhy opravdu nevšední misijní a pastorační událost.

Jestliže sakrální stavba má splňovat všechny uvedené předpoklady a vyjadřovat zcela nepochybně krásu vztahu lásky člověka k Bohu a Boha

¹⁸² Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 233-234.

¹⁸³ Srov. GUARDINI, R., *O podstatě uměleckého díla*. s. 78-85.

¹⁸⁴ Srov. KKC 1179.

k člověku, je nutno, aby veškeré tvůrčí úsilí těch, kteří se na budování hmotného chrámu podílejí, směřovalo k tomuto cíli.¹⁸⁵

Tak se dostáváme k přirozené nutnosti krásy jako rozvoji lidské osobnosti, což bude předmětem další části naší práce.

3.2 Zobrazení krásy a pravdivosti lásky jako východisko křesťanského umění

Všechny formy umění prostřednictvím tvůrců umožňují hlubší pohled než prvoplánové vidění. Tvůrce, když začíná tvořit, uchopí skutečnost zjevnou všem lidem a uvádí ji do vztahu k ostatním dimenzím lidského bytí, zejména k touze po lásce a kráse.

3.2.1 Podstata tvorby křesťanského umělce

Pravé umělecké dílo není zobrazení jednotlivého jevu, ale komplexu vztahů. Umělec, když vidí předmět, který upoutá jeho zájem, jej nevidí jako jednotlivost, ale jako střed veškerého dění kolem, které způsobuje. Toto dění pak vnímavým lidem umožňuje pohyb ducha za hranice obecně známého. Tento proces může vést v jednotlivých případech k odlišným výsledkům. Kompozice může být zjednodušena až na geometrické či jinak přehledné útvary, nebo vytvářet formy, které na první pohled mohou působit nahodile

¹⁸⁵ Srov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*. s. 43.

a složitě. Vždy však jde o proces, který jevy známé ze všeobecné skutečnosti sjednocuje do životem naplněné harmonie.¹⁸⁶

Teologické, filosofické, psychologické i sociologické studie mnoha generací potvrzují, že láska je ve své podstatě vždycky krásná a ke kráse směřuje. Opravdové umělecké dílo je vždy prozářeno láskou.

Na této základní úrovni musí být opravdové umělecké dílo vždycky pravdivé, protože jinak se stává prázdným. V knize *Nové cesty pastorální teologie* Rupnik cituje Florentského: „*Projevená pravda je láskou, realizovaná láska je krásou.*“¹⁸⁷

Pohled lásky přesahuje vždycky zkušenost z materiálního světa.

3.2.2 Křesťanský tvůrce - transcendentní pohled

Rupnik dále tuto ideu rozvíjí směrem k transcendentnu, správné pravdě, k opravdovému dobru, které vidí jako cestu k pochopení reality. Pro dokonalost, s kterou tento princip vyjadřuje, citujeme jeho text v plném znění:

*„Ze slavných transcendentálií je krásné nejvyšší a dobré a pravdivé jsou jeho tělem. Krásné se shoduje s plností bytí, a tedy s dobrým a pravdivým, avšak projevuje se ve vnějším světě takovým způsobem, že je oko může vidět a že se mu může líbit. Krása je tedy vnímatelnou formou dobra a pravdy a je zárukou, že se jedná o pravé dobro a správnou pravdu. Čím by bylo dobro bez pravého a bez pravdy? Bylo by iluzí. A čím by byla pravda, kdyby nebyla ztělesněna jako dobro? Pouhým fanatismem. Pravda, která se nestává krásou, je dokonce nebezpečná.“*¹⁸⁸

Povšimneme-li si významných uměleckých děl těch umělců, jejichž hodnota je prověřena staletími i těch, která okouzlují a povznášejí současné

¹⁸⁶ Srov. GUARDINI, R., *O podstatě uměleckého díla*. Praha: Triáda, 2009, ISBN 978-80-87256-03-9, s. 38-39.

¹⁸⁷ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 574.

¹⁸⁸ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 574.

generace, zjistíme, že principům, nad kterými jsme se na začátku kapitoly zamýšleli, nezůstávají nic dlužna. Nezáleží na tom, zda jde o architekturu, plastiku, malbu, či jiné formy výtvarného umění.

Jestliže v křesťanství je láska skutečností, od které se má odvíjet veškerý duchovní život, pak pro církevní stavby a umění s nimi související platí uvedené principy jako kategorický imperativ.¹⁸⁹

Budeme-li ve vztahu, co již bylo řečeno, považovat církev za chrám tvořený z osobností jednotlivých křesťanů, můžeme ji pojmut jako pravdivé umělecké dílo, které princip lásky nade všechno vyzařuje (srov. Jan 13, 35; Mt 22,39-40; Řím 13, 9-19; 1 Jan 2,8). Láska je nevyčerpatelným zdrojem krásy (srov. 1 Kor 13,8). Je ve své podstatě radioaktivní, rozpíná se, vše prostupuje a proniká všude.¹⁹⁰

Pro autentičnost evangelizačního úsilí se stává život křesťana základním estetickým kritériem. Nemusí být podle obecných hledisek ničím zvláštní, ale je-li inspirován láskou, nabývá půvabu a přitažlivosti pro bližní. Jestliže v tomto duchu žijeme svůj život a necháme se prozářit láskou a pro lásku se i angažujeme, naše existence se stává vykoupenou a vytváří společenství lidí, které druhé přitahuje, okouzluje a stává se pro ně zajímavým.¹⁹¹

3.2.3 Umění krásou prozařuje hmotu

Pravdivé umění ukazuje opravdovou realitu skutečnosti, od níž si nemůžeme odmyslet hmotný svět. Invence umělce proměňuje reálnou hmotu

¹⁸⁹ Srov. RUPNIK, M., I., *Až se stanou umění a život duchovními*. s. 50-56.

¹⁹⁰ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 575.

¹⁹¹ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 587.

v ještě reálnější skutečnost tím, že skrze ni dá zaznít tónům lásky. Chrám svatého Cyrila a Metoděje v Ostravě - Pustkovci spadá do této kategorie.

Díky laskavým obloukům a ušlechtilé štíhlosti věže pozvedá lidský zrak nad rovinu obvyklého pohledu. Čím je tato skutečnost zajímavá pro pastorační v jednom z ostravských sídlišť? V první řadě pravdivostí, kterou v tomto prostředí lidé podvědomě přijímají kladně. Originální ztvárnění je pro ně překvapením. Dostanou-li se do kontaktu s hmotnou skutečností chrámu, může v nich budit zájem právě to, jak se prezentuje. Autorům se tak nenuceně daří prostřednictvím stavby navazovat nenásilný vztah.¹⁹² V rámci tohoto vztahu směřovat individuálními dispozicemi myšlení člověka k transcendentnu.

Černoušková láska ke křesťanské architektuře, k Božímu zjevení a v první řadě člověku, prostupuje jeho dílem, které harmonicky přenáší hmotné skutečnosti do dimenze krásy. Pro vyjádření tohoto přístupu nacházíme působivá slova, kdy Rupnik cituje Jeana de Lacroix, který říká: „*Láska je silou, jež nutí každou bytost, aby vložila své úsilí do hmoty a realizovala se tak.*“¹⁹³

V návaznosti na tato slova autor vysvětluje nutnost vytvářet takové prostředí a životní styl, v nichž by Velikonoční tajemství prostupovalo kulturní dějiny. Nemá to být nic nového, jenom cesta ze srdce, které je počátkem a uvádí nás do prostoru, ve kterém se nachází vše, co je obecně zjevné.¹⁹⁴

Pravdivost vnější architektury chrámu nás neláká do klamného prostoru vytvářejícího laciné emoce, nýbrž do pravdivosti materiálů. V neposlední řadě

¹⁹² Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 160.

¹⁹³ ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 589.

¹⁹⁴ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 590.

je to pravdivost skla a světla jím procházejícího.¹⁹⁵ Tak vzniká harmonický přechod mezi vnější architekturou a interiérem.

3.2.4 Tvůrčí soulad mezi vnější architekturou a interiérem

Vstupní průčelí chrámu zdobí malba na keramice znázorňující život křesťanské rodiny od akademického malíře Jana Knapa. V interiéru máme na mysli zvláště dřevěné plastiky akademického sochaře Staňka, který s širokou duší a srdcem umělce a poctivostí řemeslníka vytvořil ze dřeva reliéfy a plastiky biblických událostí.

Jako překvapivý šperk¹⁹⁶ v tomto prostoru působí vitráže Jana Jemelky, které svým nevšedním pojetím jsou jednak zdrojem zamyšlení jako obrazy, ale ve vztahu k celému interiéru světlo jimi procházející zvýrazňuje účel tohoto prostoru. Navozuje pocit, že se zde děje něco neobvyklého, co se vymyká uzavřenému pohledu, jakoby částečně oslepenému šedí každodenní kvazireality, která se odehrává přede dveřmi chrámu. Interiér ve svém celku napomáhá člověku k tomu, aby jeho mysl dosáhla k opravdové realitě vyznačující se dokonalou pravdivostí, a zve ji do transcendentního prostoru.

Z hlediska pastoračního, evangelizačního a misijního působení v městském obvodu Ostrava-Poruba je pustkovecký chrám svou přehledností, poctivostí i křesťanskou jednoznačností dobrou pomocí pro působení mezi

¹⁹⁵ „Pro architekta může být světlo 'stavebním materiálem', jehož podstatou je pravda, byť by byla jen tušená. Význam světla je v architektonické kompozici nezastupitelný.“ VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 414.

¹⁹⁶ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 575.

obyvatelstvem, z něhož většina má malý smysl pro vnímání umění a duchovních hodnot.¹⁹⁷

Evangelizace postavená na estetickém principu se stane pravdivou jen tehdy, když neupadne do nástrahy vytváření velkolepých ohňostrojů vedoucích pouze k povrchnímu okouzlení. Opravdové uchvácení, které nevyprchá, vyrůstá jen z pravdy, která v sobě uskutečňuje lásku. Podstata opravdové přitažlivosti evangelia tkví pouze v životě svěřeném Bohu, s nímž se snažíme být stále spojeni kontemplací.¹⁹⁸

Z uvedeného vyplývá, že křesťané žijící opravdově svůj život se cítí povoláni ke kráse a vnímají jako svůj velký úkol ke kráse povolávat i ostatní.

3.2.5 Povolání ke kráse

V prostředí, o kterém hovoříme, by se mohlo stát, že při pastoračním, respektive misijním působení, by evangelizátoři mohli upadat nejprve do iluzí a pak do beznaděje. Sociální práce církve ve světě spočívá na odstraňování překážek v realizaci plné důstojnosti člověka dané mu Bohem při stvoření.¹⁹⁹ Tyto překážky mohou být hlad, nemoci, války, ale také chudoba podnětů k duchovnímu rozvoji osobnosti.²⁰⁰

Je tedy evidentní, že napomáhání lidem žijícím v duchovně devastovaném životním prostředí k rozvoji osobnosti, je mohutný prvek

¹⁹⁷ Srov. ALTRICHTER, M., AMBROS, P., CHALUPA, P., *Naši nebeští přátelé*. s. 33-36.

¹⁹⁸ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 592.

¹⁹⁹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR., *Kompendium sociální nauky církve*. s. 66-67.

²⁰⁰ „V Ježíšově příběhu má bolest, utrpení, nemoc, emarginalizace vždy konkrétní lidskou tvář.“ POSPÍŠIL, C., V., *Teologie služby*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-748-1, s. 188-189.

pastoračního působení.²⁰¹ Citujeme slova, která říká Rupnik, když pojednává v knize *Nové cesty pastorální teologie* o kráse, jako východisku, jsou zásadní pro využívání umění v procesu evangelizace.: „Každý čin lásky, který nějakým způsobem člověk realizuje, tedy odhaluje ve světě Boží krásu. Nejen to, takový čin dokonce Boha zpřítomňuje.“²⁰²

Život se uskutečňuje kontinuálně, malými či většími krůčky, které mají obsahovat činy lásky. Křesťanství realizuje projekt přítomnosti Boha ve světě. Skrze krásu zviditelňuje přítomnost Boha v čase. Sociální služba je snahou o obnovu živého obrazu Krista v člověku. Je to obraz svou rozměrností a hloubkou obsahující nesmírné množství větších i menších dober materiálních i duchovních, které jsou uskutečňovány silou a intenzitou lásky vycházející z lidského srdce naplněného Božím milosrdenstvím.²⁰³

Začne-li člověk vnímat svou duchovní dimenzi, byť i v malém rozsahu, přináší odraz svého zpodobnění s Bohem svému okolí. Odráží-li zraněné nitro, vidí křesťan podobu trpícího Krista.²⁰⁴ Pastorační a misijní práce mezi jakkoliv ochuzenými lidmi nabývá dynamiky, která udržuje napětí mezi různými protiklady - světlem a tmou, dobrodiním a zločinem, nemocí a zdravím, smrtí a zmrtvýchvstáním. Toto napětí dodává duchovní impulsy tehdy, když ve všech protikladech, které život přináší, objevujeme cestu k východisku - Kristu, vzkříšení a světlu.²⁰⁵

²⁰¹ Srov. *Sociální encykliky* (1891 – 1991). *Centessimus annus* /dále jen CA/. 1. vydání, Praha: Zvon, 1997, ISBN 80-7113-154-7, CA 47.

²⁰² ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 583.

²⁰³ Srov. POSPÍŠIL, C., V., *Teologie služby*. s. 188-196.

²⁰⁴ Srov. POSPÍŠIL, C., V., *Teologie služby*. s. 188-196.

²⁰⁵ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 595.

V konkrétním prostředí, kterým se zabýváme, farnost Ostrava - Pustkovec a jejím okolím, se toto úsilí projevuje pastoračními aktivitami, které jsme již popisovali. Ty zároveň podtrhují svou přítomností a realizací milosrdné lásky,²⁰⁶ která se sklání k trpícímu a zraněnému člověku i Milosrdné sestry svatého Karla Boromejského. Aktivity směřující například k dětem, nemocným, abstinujícím alkoholikům, bezdomovcům, přesahují rámec farnosti. Tím zasahují i lidi z blízkého prostředí, kteří se tak dostávají do kontaktu s působením sakrálního prostoru - chrámu svatých Cyrila a Metoděje.

Chrám se nám v tomto duchu zpřítomňuje nejen jako hmota, ale i jako místo pro liturgii.

3.2.6 Sakrální stavba jako prostor pro liturgii

Církev vznikala v prostředí velkých kultur - řecké, římské, židovské, egyptské. Všechny tyto kultury znaly kultury vlastních božstev a k provozování kultů stavěly kultovní objekty, které často dosahovaly nevídaných rozměrů a krásy.

Když se křesťanské náboženství začínalo šířit a počet křesťanů vzrůstal, vznikla potřeba prostoru pro bohoslužbu. V první fázi tohoto vývoje se nechávali křesťané inspirovat kultovními stavbami stojícími v prostoru, ve kterém žili. Velmi brzy však se pod vlivem východisek křesťanství začaly proměňovat ve stavby, které nesly typické znaky a symboliku křesťanských chrámů.²⁰⁷

²⁰⁶ Srov. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, čl. 30-39.

²⁰⁷ Srov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*, s. 55.

Tyto typické znaky a symboly si ponechávaly křesťanské stavby po celou dobu vývoje křesťanství, i když se měnily slohy i způsoby výtvarného pojetí podle místních zvyklostí. Současná sakrální architektura tuto tajemnou řeč symbolů obnovuje.²⁰⁸ V tradičních křesťanských zemích poznáme z dálky prostým pohledem katolický kostel i několik století starý.

Nechceme zde rozvádět detaily jednotlivých slohů a uměleckých forem, nýbrž chceme připomenout skutečnost, že potřeba prostoru, ve kterém se odehrávají liturgické děje, provází církev od samého počátku.²⁰⁹

3.2.7 Liturgický prostor chrámu jako místo vzájemného setkávání člověka s Bohem

Hmotná podoba křesťanských kultovních staveb se v průběhu dějin po hmotné stránce měnila, avšak základním architektonickým prvkem konstituujícím stavbu jako - křesťanský chrám je živé tělo Ježíše Krista (srov. Sk 9,4-5; 1Kor 3,16-17). S touto realitou se musíme stále vyrovnávat. Křesťanský chrám je vždy prostorem pro pravé klanění živému Bohu. V něm je přítomný živý Ježíš a to nás opravňuje k pravé úctě.²¹⁰

Liturgie používá výtvarné umění k prohloubení své komunikace s Bohem.²¹¹ V ní se čas přelévá do věčnosti a věčnost vstupuje do času spásy, v němž žije křesťanské společenství. Každá liturgie je slavností komunikace

²⁰⁸ Srov. VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. s. 45-53.

²⁰⁹ Srov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*. s. 62-63.

²¹⁰ *Dokumenty II. vatikánského koncilu. Sacrosantum Concilium /dále jen SC/*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3, SC 6.

²¹¹ Srov. ALTRICHTER, M., AMBROS. P., CHALUPA, P., *Naši nebeští přátelé*. s. 36-38.

mezi člověkem a Bohem.²¹² V prožívané liturgii lépe poznáváme hodnotu toho času, který je nám Bohem darován.²¹³

Umění koresponduje s liturgií a podporuje liturgii tak, aby se stala nejvyšší formou života. Krása, která spasí svět, je pro liturgii výzvou. Liturgie se odívá do krásy, aby zvýraznila krásu nevěsty - církve a jejího Ženicha.

Liturgie lásky má mít své pokračování v každodenním životě církve.²¹⁴ To, co bylo v liturgii spatřeno a vytvořeno, má být přeneseno do života. Existuje jakési vyzařování lásky vycházející ze sakrálního prostoru, které není vázáno na hmotu zdí chrámu a které proměňuje svět.²¹⁵

Dynamika sakrálního prostoru nás ve spojení s liturgií provází do eschatologického věku.²¹⁶ Každý člověk, který vytváří společenství v posvátném prostoru, v sobě nese určitou dynamiku Ducha Svatého. Vše, co člověk v sobě přináší, společenství obohacuje nebo zraňuje. Všichni jsou zapojeni do dynamiky svátostí.²¹⁷

Vidíme tak, že z hlediska velikosti světové církve, nevelká sakrální stavba se prostřednictvím liturgie stává součástí kosmického rozměru dějin spásy.²¹⁸ Jako taková se stává znamením i posvěcením prostoru, ve kterém se nachází, a zázemím pro život, jak církevní obce v Ostravě - Pustkovci, tak i pro pastorační v širokém okolí, které můžeme směle nazvat konkrétním misijním prostředím.

²¹² Srov. KKC 1146.

²¹³ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 496.

²¹⁴ SC 18.

²¹⁵ Srov. CHARDIN, P. T. De, *Chut' žít*. s. 119-125.

²¹⁶ Srov. RATZINGER, J., *Duch liturgie*. s. 23-24.

²¹⁷ Srov. ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M., I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. s. 518.

²¹⁸ Srov. EVDOKIMOV, P., *Žena a spása světa*. s. 96-97.

Závěr

Úkol, který vyplynul z názvu diplomové práce, byl pro mne náročný. Pokud jsem chtěl i pro nezúčastněné přiblížit roli vitráží akademického malíře Jana Jemelky ve vztahu k pastoračním a formačním úkolům v Římskokatolické farnosti Ostrava - Pustkovec, musel jsem se alespoň dotknout mnoha záležitostí, které spadají do oblasti řady vědních oborů. V žádném z těchto oborů nejsem odborník.

Jestliže jsem chtěl zasadit pojednání o vitrážích Jana Jemelky do živé reality farnosti a prostředí, ve kterém se nachází, musel jsem nahlédnout k historickým pramenům. Bylo nutné, abych se také zmínil aspoň rámcově o demografických a sociologických hlediscích, která významně ovlivnila vývoj farnosti a okolí.

V první kapitole jsem chtěl uvést čtenáře do kontextu historického vývoje regionu průmyslové aglomerace Ostrava se zvláštním zřetelem na vývoj městského obvodu Ostrava - Poruba, v němž se nachází městská část Ostrava - Pustkovec, ve které byl postaven nový chrám svatých Cyrila a Metoděje, spolupatronů Evropy a později vznikla nová Římskokatolická farnost Ostrava - Pustkovec. Celou popsanou situaci jsem se snažil zpracovat v kontextu kulturním, sociálním, teologickém i pastoračním.

Dospěl jsem k závěru, že vývoj městského obvodu Ostrava - Poruba směřoval k téměř dokonalému odkřesťanštění. V tomto prostředí se Římskokatolická farnost v Ostravě - Pustkovci, která žije prakticky v diaspoře, stává se svým chrámem a pastoračním zázemím východiskem pro misijní působení v okolní sídlištní zástavbě.

Pojednání o vitrážích Jana Jemelky je základním úkolem této diplomové práce, a proto jsem je umístil do druhé části, která je centrální. Vitrážemi Jana Jemelky jsem se zabýval z hlediska jeho tvůrčích záměrů a možností jejich využití v současných podmínkách křesťanské formace a pastorační práce farního obvodu a okolí. Výsledkem bylo zjištění, že v pastorační práci lze využít těchto uměleckých děl mnoha způsoby. Využití je dáno jednak tvůrčím projevem autora, jednak jeho hlubokým teologickým náhledem na ztvárňovaná témata. Jemelka svou tvorbou otevírá tak široký prostor k duchovním úvahám a meditacím, který ani zdaleka neumím celý postihnout.

Snažil jsem se zmínit alespoň o interiéru chrámu svatých Cyrila a Metoděje a zachytit tvůrčí pohnutky Jana Jemelky k tvorbě těchto instalovaných vitráží. Nechtěl jsem opominout ani osobnost Jana Jemelky, a proto jsem se alespoň částečně zmínil o jeho osobních přístupech k tvorbě.

Ve třetí kapitole bylo mým záměrem uměleckou charakteristiku chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě - Pustkovci dát, alespoň částečně, do vztahu k poměrům v městském obvodu Ostrava - Poruba. Tyto poměry jsem nahlížel z hlediska sociálního, kulturního a duchovního. Z analýzy těchto poměrů vyplynulo, že misijní působení v této oblasti je nejen nanejvýš žádoucí, ale přes všechny obtíže možné a perspektivní pro život církve. Jsou zde vysoké nároky na kvalitu misijní a pastorační práce, jak do reflexe skutečných poměrů, tak i do kvality osob, které zde budou působit misijně a pastoračně.

Zabýval jsem se také vlivem umění při rozvíjení duchovního života této oblasti. Jeví se, že chrám svatých Cyrila a Metoděje svou architekturou, vitrážemi Jana Jemelky a mobiliářem může být jednak stupněm k preevangelizaci, jednak prostředím vhodným pro uvádění do křesťanského

života, i prostředím, ve kterém slavení liturgie v Ostravě - Pustkovci získává důstojný a povznášející ráz.

Zásadní nesnáz, která mne do značné míry limitovala, byl nedostatek dostupné literatury. Při zpracování tématu této práce jsem používal převážně induktivní metodu. To s sebou jako důsledek neslo alespoň dílčí potřebu vracet se k tvrzením, která jsem vyvodil dříve. Jeví se mi, že témata, kterými jsem se zabýval v této práci, nejsou dostatečně zpracována odborníky. A proto je zde prostor k jejich rozpracování jak na úrovni díla samotného Jana Jemelky, tak na úrovni potenciálního misijního a pastoračního vlivu v porubské části ostravské městské aglomerace, do níž patří i pustkovecká farnost.

Považuji tuto práci také za případný podnět k rozpracování této problematiky erudovanými odborníky. Nejaktuálnější se mi jeví vypracování způsobů formace, pastorage, misijního působení a inkulturace církve v sídlištních útvarech ostravské městské aglomerace.

Bibliografie

BIBLE. Písmo svaté Starého a nového zákona. 4. přepracované vydání, Praha: Česká Biblická společnost, 1993. ISBN 80-900881-7-1.

A. Dokumenty

BENEDIKT XVI., *Deus caritas est.* Praha: Paulínky, 2006. ISBN 80-86949-03-6.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 1. vydání. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

JAN PAVEL II., *Familiaris consortio.* Apoštolská adhortace Jana Pavla II., *O úkolech křesťanské rodiny v současném světě.* Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-067-2.

Katechismus katolické církve. 1. vydání, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR, *Kompendium sociální nauky církve.* 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-014-1.

PAVEL VI., *Evangelii nuntiandi.* Apoštolská exhortace, Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-159-8.

PIUS XII, *Haurietis aquas.* Encyklika, In *Božské Srdce, Teologická reflexe.* Olomouc: Refugium, 2002. ISBN 80-86045-86-2.

Sociální encykliky (1891-1991). 1. vydání, Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

B. Primární literatura

AMBROS. P., *Církev, kultura, společnost, misie*. 2. přepracované vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0418-4.

AZEVEDO, M. C. DE, *Inkulturace a požadavky modernosti*. Velehrad: Refugium, 2000. ISBN 80-86045-44-7.

Benedikcionál. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994.

Český misál. Praha: Česká liturgická komise, 1983.

KORÁBOVÁ, L., *Kouzlo vitráží*. Brno, Diplomová práce, 2007.

GUARDINI. R., *O podstatě uměleckého díla*. Praha: Triáda, 2009. ISBN 978-80-87256-03-9.

SPÁČIL, L., *Jan Jemelka – Chvála světla*. Brno. Bakalářská práce, 2008.

STUDENÝ, J., *Stavíme nové kostely s firmou SOPOS*. Dub nad Moravou, 1998.

ŠPIDLÍK, T., RUPNIK, M. I., *Nové cesty pastorální teologie, Krása jako východisko*. 1. vydání, Olomouc: Refugium, 2008. ISBN 978-8086715-97-1.

VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-539-X.

C. Sekundární literatura

ALTRICHTER, M., AMBROS. P., CHALUPA, P., *Naši nebeští přátelé. Studijní texty ze spirituální teologie III*. Olomouc: Refugium, 2006, ISBN 80-86715-64-7.

ALTRICHTER, M., *Příručka spirituální teologie. Studijní texty ze spirituální teologie XI*. Olomouc: Refugium, 2007. ISBN 978-80-86715-00-1.

AMBROS. P., *Laik a jeho poslání. Mučednictví - svědectví*. 1. vydání, Olomouc: Refugium, 2011. ISBN 978-80-7412-089-3.

- BAKALA, J., BORÁK, M., GRACOVÁ, B., *Dějiny Ostravy*. 1. vydání, Ostrava: Sfinga, 1993. ISBN 80-85491-39-7.
- BENEDIKT XVI., *Velké postavy středověké církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 97-88071-955-27-6.
- CANTALAMESSA, R., *Maria, zrcadlo církve*, 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995. ISBN 80-85527-80-4.
- CELLI, C. M., *Nie sme nasledovníkmi ideológie, ale nasledovateľmi osoby*. Katolícke noviny, 20. 5. 2012, Ročník 127/2012.
- CINCIALOVÁ, M. L., *Spiritualita pouště*. Skripta, verze 2010.
- ČERNOUŠEK, T., *Liturgický prostor*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995.
- DELOUCHE, F., *Dějiny Evropy*. 1. vydání, Martin: Argo, 1995. ISBN 80-85794-06-9.
- DVORNÍK, F., *Byzantské misie u Slovanů*, 1. vydání, Praha: Vyšehrad, 1970.
- EVDOKIMOV, P., *Žena a spása světa*. Olomouc: Refugium, ISBN 978-80-7412-066-4.
- FLORENSKIJ, P. A., *Obrácená perspektiva*. Orthodox revue, časopis pro pravoslavnou teologii, ISSN 1212-1592.
- GÓRECKI, E., *Církev se uskutečňuje ve farnosti*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. ISBN 80-238-0970-9.
- CHARDIN, P. T. DE, *Místo člověka v přírodě*. 2. vydání, Praha: Svoboda-Libertas.1993. ISBN 80-205-0309-9.
- CHAUCHARD, P., VIALLET, F. A., CUÉNOT, C., *Pierre Teilhard de Chardin, Svatá hmota*. Olomouc: Refugium, 2005. ISBN 80-86715-43-4.
- Katalog ostravsko-opavské diecéze*. Ostrava: Biskupství ostravsko-opavské, 2011.

MEZINÁRODNÍ PAPEŽSKÁ MARIÁNSKÁ AKADEMIE, *Matka Páně. Památka - Přítomnost-Naděje: List MPMA adresovaný těm, kdo se zabývají mariologií.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 88-900609-9-9.

MOHELNIK, B., *Místo duchovní bohoslužby, Teologická skica pojetí liturgického prostoru,* Salve: Revue pro teologii a duchovní život, 2012. Praha: Krystal, ISBN 1213-6301.

MOKRZYCKI, B., *Gody Baranka.* Warszawa: Akademia Teologii Katolickej, 1986.

NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník.* 2. rozšířené vydání, Praha: Kalich, 1956.

PAULAS. J., *Když to ladí, vzniká něco výjimečného.* Cyrilometodějský kalendář 2012. Katolický týdeník, ISBN 978-80-86615-24-0.

PIŤHA, P., *Učitelé, společnost a výchova.* 1. vydání, Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-955-3.

POSPÍŠIL, C. V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel.* 1. vydání, Praha: Krystal OP, 2000. ISBN 80-85929-38-4.

POSPÍŠIL, C., V., *Teologie služby.* 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-748-1.

Przywara, E., *Modlitby tohoto věku.* 1. vydání, Olomouc: Centrum Aletti, 2006. ISBN 80-86715-52-3.

RAHNER. K., *Poslání a milost.* Olomouc: Centrum Aletti Refugium Velehrad-Roma s.r.o., Olomouc 2011. ISBN 978-80-7412-073-2.

RATZINGER, J., *Duch liturgie.* 2. vydání, Brno: Barrister and Principal, 2012. ISBN 978-80-87474-57-0.

ROHEL, P., *Pustkovec-ves Anděla strážce: Vzpomínka na Jana Rohla.* 1. vydání, Ostrava: Montanex, 2009. ISBN 978-80-7225-289-3.

ROUBÍČEK, V., *Úvod do demografie.* Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-85963-43-4.

RUPNIK, M., I., *Až se stanou umění a život duchovními*. 1. vydání, Velehrad: Refugium, 1997. ISBN 80-86045-06-4.

STÖRING, H. J., *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-041-9.

STUDENÝ, J., *Stavíme nové kostely s firmou SOPOS*. Olomouc: Moravské tiskárny, 1998.

ŠPIDLÍK, T., *Vědy umění náboženství*. Olomouc: Centrum Aletti, 2009. ISBN 978-80-7412-037-4.

VINGT-TROIS, A., *Katedrála v srdci společnosti*. Salve: Revue pro teologii a duchovní život, 2012. Praha: Krystal, ISBN 1213-6301.

ZAHNER, W., *Stavba kostelů a liturgie po II. vatikánském koncilu*. Salve: Revue pro teologii a duchovní život, 2012. Praha: Krystal, ISBN 1213-6301.

ZLÁMAL, B., LARISCH, J., *Rudolf Jan arcivévoda rakouský, arcibiskup olomoucký a kardinál*. 1. vydání, Olomouc: Marice cyrilometodějská, 2010. ISBN 978-80-7266-339-2.

D. On-line zdroje

<http://www.bcb.cz/udalosti/Rozhovor-Benedikta-XVI-behem-letu-do-CR.html>.

<http://www.cirkev.cz/res/data/004/000503.pdf>.

<http://www.farnostpustkovec.cz/pustkovec.htm>.

<http://www.jesuit.cz/clanek.php?id=339>.

<http://www.moporuba.cz/cs/o-porube/zajimavosti/architektura/sorela-1>.

Seznam zkratk

AA - Apostolicum actuositatem

CIC - Kodex kanonického práva

EN - Evangelii nuntiandi

FC - Familiaris consortio

GS - Gaudium et spes

HA - Haurietis aquas

KKC - Katechismus katolické církve

LG - Lumen gentium

MP - Matka Páně

RM - Redemptoris Missio

MM - Mater et magistra

SC – Sacrosantum Concilium

Seznam příloh

1. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, svatý Cyril a Metoděj, dřevěné sousoší, vlastní fotografie.....	89
2. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Kristus na kříži - procesní kříž, dřevěná socha, vlastní fotografie.....	90
3. Exteriér chrámu svatého Cyrila a Metoděje v Ostravě – Pustkovci, z knihy VAVERKA, J., <i>Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice</i>	91
4. Exteriér chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě – Pustkovci, věž, vlastní fotografie.....	92
5. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „ <i>Všechno tvorstvo chválí Boha</i> “, vlastní fotografie.....	93
6. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „ <i>Panna Maria Královna míru</i> “, detail, vlastní fotografie.....	94
7. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, sedes - Zvěstování, dřevořezba, vlastní fotografie.....	95
8. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, křtitelnice – Jan Křtitel, dřevěná socha, vlastní fotografie.....	96
9. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „ <i>Boží Chvály</i> “, detail, vlastní fotografie.....	97
10. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Křížová cesta – XII. zastavení, dřevěná plastika, vlastní fotografie.....	98
11. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „ <i>Chvály nebe</i> “, vlastní fotografie.....	99
12. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Kristus na kříži v presbytáři, dřevěná socha, vlastní fotografie.....	100

13. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Madona s Dítětem, dřevěné sousoší, vlastní fotografie.....	101
14. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „ <i>Duha Božího Milosrdenství</i> “, detail, vlastní fotografie.....	102
15. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Obětování Izáka, detail A, dřevěné sousoší; oltář B, vlastní fotografie.....	103
16. Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, věčné světlo – Hořící keř A, dřevěná plastika; svatostánek B, mramor, kov, dřevěná plastika, vlastní fotografie.....	104

Příloha 1 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, svatý Cyril a Metoděj, dřevěné sousoší, vlastní fotografie.

Příloha 2 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Kristus na kříži - procesní kříž, dřevěná socha, vlastní fotografie.

**Příloha 3 – Exteriér chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Ostravě -
Pustkovci z knihy VAVERKA, J., *Nové kostely a kaple z konce 20. století
v České republice.***

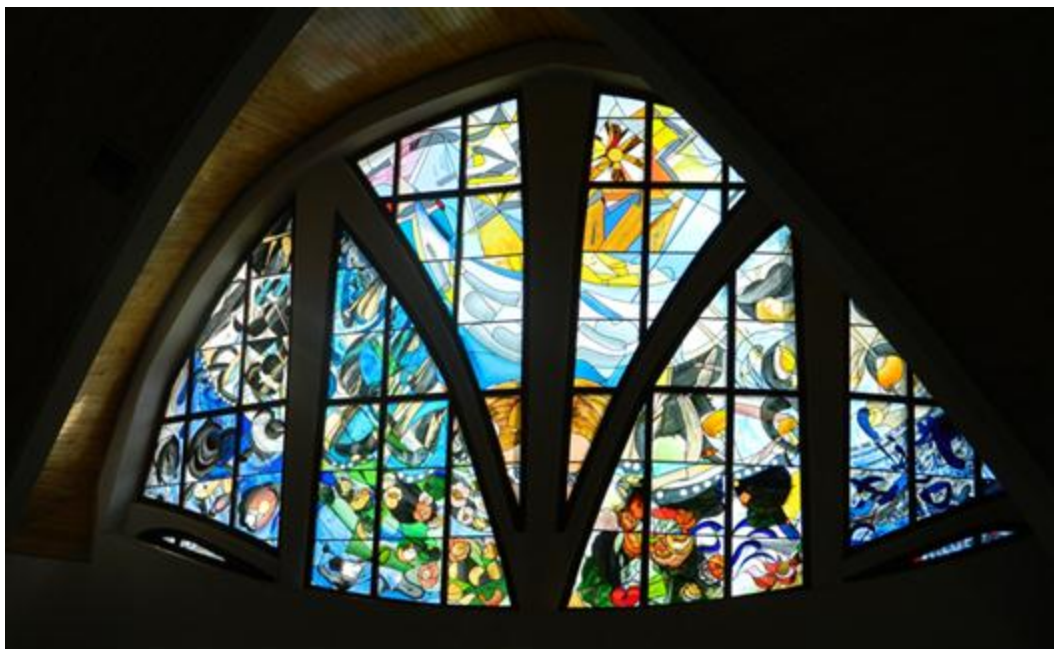
Příloha 4 – Exteriér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, věž, vlastní fotografie.

Příloha 5 – Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „Všechno tvorstvo chválí Boha“, vlastní fotografie.

Příloha 6 – Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „Panna Maria Královna míru“, detail, vlastní fotografie.

**Příloha 7 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, sedes - Zvěstování,
dřevořezba, vlastní fotografie.,**

Příloha 8 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, křtitelnice – Jan Křtitel, dřevěná socha, vlastní fotografie.

Příloha 9 – Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „Boží Chvály“, detail, vlastní fotografie.

Příloha 10 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Křížová cesta - XII. zastavení, dřevořezba, vlastní fotografie.

**Příloha 11 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno
„Chvály nebe“, vlastní fotografie.**

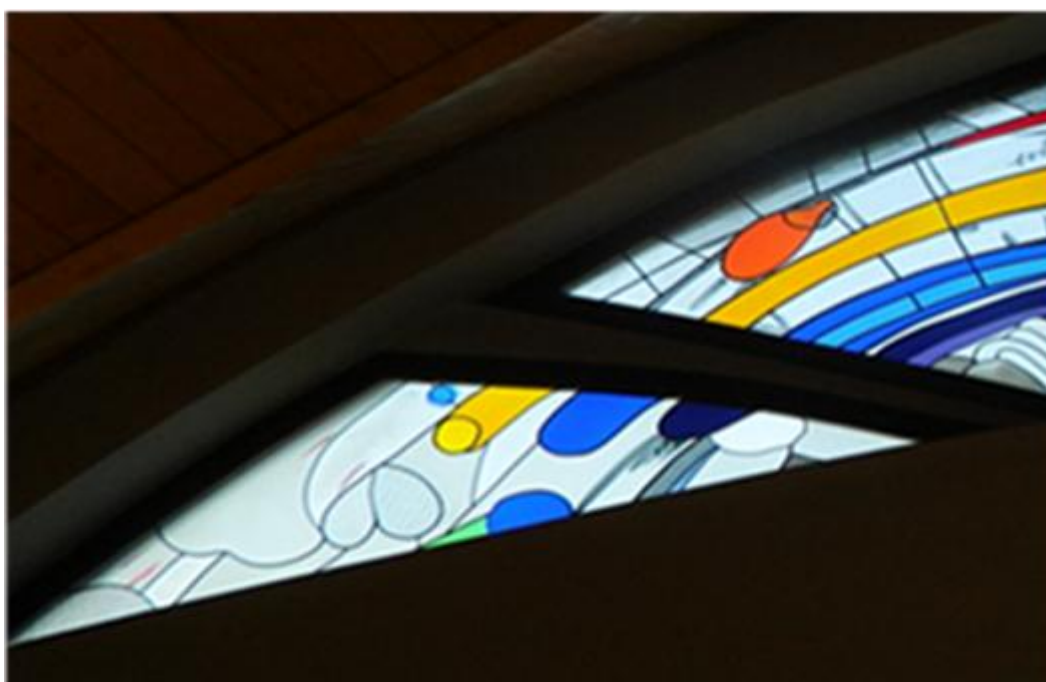
Příloha 12 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Kristus na kříži - presbytář, dřevěná socha, vlastní fotografie.

Příloha 13 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Madona s dítětem, dřevěné sousoší, vlastní fotografie.

Příloha 14 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, vitrážové okno „Duha Božího Milosrdenství“, detail, vlastní fotografie.

**Příloha 15 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, Obětování Izáka
– detail A, dřevěné sousoší; oltář B, mramor, vlastní fotografie.**

**Příloha 16 - Interiér chrámu svatých Cyrila a Metoděje, věčné světlo –
Hořící keř A, dřevěná plastika; svatostánek B, mramor, kov, dřevěná
plastika, vlastní fotografie.**

